

84(5Турк)
М 32

МАХТУМҚУЛИ
БОДИ САБОНИ
КЎРСАМ

СН0000033793

ЎЗБЕКНИНГ "ТУРКМАН ШОИРИ"

Туркман шоири ва мутафаккири Махтумқули 1733 илда Туркменистоннинг жануби-ғарб томонида, Атрак дарёсига яқин Хожигосион деган жойда Давлатимамод оиласида туғилган. Унинг отаси «Озодии» таҳаллуси билан қушиқ ва газаллар ёзган. Махтумқули даслаб овул мактабиди, сунг Хива, Бухоро ва Андижон мадрасаларида ўқиган. Озарбайжон, Эрон, Афғонистон, Ҳиндистонга сайёҳати қилган. Бизгача «мардлик куйчиси» деб ном олган Махтумқулининг лирик, фалсафий ва насихат характеридаги 20 минг мисрага яқин шеърлари етиб келган. Мисалан, «Булмас», «Келгай», «Ёмғир ёғдир, султоним», «Наиланин», «Куринг», «Етимас» ва бошқалар. Шоирнинг таҳаллусларидан бири «Фирогий» бўлган.

Халқ тарихи, адабиёти ва ҳаётини чуқур билган бу донишманд инсон тираи фикрларни халқона содда ва лунда бир тарзда шеърый мисраларга тизади. Бу шеърлар халқ донолигининг ёрқин намунасидир.

Ҳамидулла Ҳасанов ёзади: «Махтумқули Фирогий ниҳоятда зўр, таъсирли, халққа ёқадиған, туркманга ҳам, ўзбекка ҳам ўз тилидек тунаниладиган шеърлари билан бутун Шарққа машҳурдир. Унинг асарларини Сурияда ҳам, Ироқда ҳам, Туркия ва Эронда ҳам, Афғонистон ва ҳатто узок Арабистонда ҳам туркманлар фахр билан куйлайдилар. Афғонистонда бир кекса туркман бахчиси борлигини эшитдим, у Махтумқули шеърларини маҳорат билан ижро этишида ном чиқаргани учун ўзини «Махтумчи» дер экан».

Махтумқули шеърлари Жуманиёз Шарипов, Жуманиёз Жабборов, Музаффар Аҳмедов, Мирзо Кенжабек таржималарида ўзбек тилида бир неча марта чоп этилган, турли мажмуа ва дарсликларга киритилган.

Ж.Шарипов, С.Эркинов, К.Тоҳиров, К.Курамбоев, С.Қориев, М.Кенжабек, Ь.Каримовлар у ёки бу даражада шоир ижоди хусусида тидқиқотлар олиб борганлар.

Бухоролик олим ва шоир Муҳаммад Азим таржимасида китобхонлар ҳукмига ҳавола этилаётган Махтумқули асарларидан намуналар ўзбек махтумқулихонлигидаги ижодий уринишлардан бири бўлиб, Шарқ шеърыйати ихлосмандларига манзур бўлади, деган умиддамиз.

БИР ИШГА УЛАШДИ

Тенгим-гўшим мард йигитлар
Ҳар ким бир ишга улашди.
Ҳақ ҳар кимга бир йўл берди,
Ҳар ким бир бурчни талашди.

Кимлар кирди ҳақ йўлига,
Яхшилик тушди феълига,
Ким қилич олди қўлига,
Солди, ислом йўлин очди.

Нор-бедровли беклар, хонлар,
Отланса, тўлар майдонлар,
Кечди дара, тўкди қонлар,
Қочоқлар бошидан кечди.

Биз истадик улугъ ёрон,
Қисмат бизни қилди ҳайрон,
Ким кетди Эрон, ким Турон,
Ким Исфохон, Табриз ошди.

Ҳаққа аён бўлди ҳолим,
Халқда билган бўлмас маълум,
Махтумқули, менинг йўлим,
У дўстлардан айро тушди.

ЭЛДАН УЯЛМОҚ

Ошиқи азалман, сўнам, мен сенга,
На алаб-аркон бор, элдан уялмоқ.
Илтифот этмадинг ҳаргиз сен менга,
Айламас бу ишни бир қора қаллоқ.

Менингдай ишқингда кўплар сен ёрнинг,
Кундуз гирифтoring, кечалар зoring,
Умрим паймолингдир, жоним нисoring,
Бўлсайди васлингга бир чора қилмоқ.

Агарки ҳеч эсам, сонга келарман,
Хушк устихон эсам, қонга келарман,
Мурдаи-сад эсам, жонга келарман,
Бўлсайди базм ичра бир ёдга солмоқ.

Охим шароридан ўйингоҳ ўтлар,
Бордилар даргоҳга айлаюб додлар,
Эриди, об ўлди жумла жамодалар,
Бундан ортиқ борми ҳеч бундай бўлмоқ.

Бандангман, гар десанг: “Нон берам олса”,
Мудом мухтожингман, кон берам олса,
Гар завки висолинг жон берам олса,
Ярашар Фироққа жон бериб олмоқ.

УЧДИМ, ЁРОНЛАР

Бир жума кечаси кўрдим тушимда,
Бол уриб, кўкларга учдим, ёронлар.
Парвоз айлаб, сайрон этдим дунёни,
Бир ободон жойга тушдим, ёронлар.

Қаҳқашонга чиқиб турли самарлар,
Минг турли мевалар, хуррам шажарлар,
Норинжи, турунжи, лаймун, олмалар,
Бир ободон бокқа тушдим, ёронлар.

Очилмишдир анда ранг-баранг гуллар,
Шўриш-у афғонда, шайдо булбуллар,
Мармардек ҳовузли, кавсардек сувлар,
Таҳайюр¹ айлабон, жўшдим ёронлар.

Ул қора боғликда кўрдим бир чаман,
Ажойиб мажлисин кўрдим анжуман.
Давра кириб кўрдим, ўғирмиш чилтан,
Салом бериб, қўлин қучдим, ёронлар.

Ҳамма овоз айлаб, “Алик” айдилар,
Ишпорат айлабон “Ўтгил” дедилар.
Давра қуриб, жомга шароб қуйдилар,
Менга етгач қўлим очдим, ёронлар.

Билмадим, кўнми ё менга оз берди,
Ўзга олам, бошқа бир овоз берди.
Ишқ олди кўнглимни, тилга сўз берди,
Оёқдан-оёққа тушдим, ёронлар.

¹ Таҳайюр - ҳайратланиш

Махтумқули, хушёр ўлдим, уйғондим,
Уйғондим, ўртандим, тугашдим, ёндим,
Маъни бозоринда хайёт²га дундим,
Ширин ғазал тўнин бичдим, ёронлар.

БОДИ САБОНИ КЎРСАМ

Дехистоннинг бағрида
Боди сабони кўрсам.
Баҳоуддин, Миркулол,
Заинти Бобони кўрсам.

Наълини³ арша тождир,
Оти оламга фошдир,
Икки жаҳон муҳтождир,
Араб зебони кўрсам.

Келган кетар шапш этиб,
Ийгла намоз гузапш этиб,
Кўнгиш айтар гашт этиб,
Олам жаҳонни кўрсам.

Хизр каби чўлларда,
Ғаввос каби кўлларда,
Илёс каби тоғларда,
Яхши-ёмонни кўрсам.

Тепада Ҳиндистонни,
Орқада Туркистонни,

² Хайёт - тикувчи

³ Наъл - тақа

Авлиёлар уммони
Ул Румистонни кўрсам.

Жон телба, жаҳон шайдо,
Бундан ҳеч йўқдир фойда,
Етти тоғ, етти дайро -
Далли дунёни кўрсам.

Маҳтумқули хуш бўлса,
Окса дийдам, ёш бўлса,
Имоним йўлдош бўлса,
Борсам, Каъбани кўрсам.

ҚУМЛИ ЧИҚИБДИР

Ҳақ таоло, бу не, нечук аҳволдир,
Тиниқ деб ичганим қумли чиқибдир.
Не асар беҳуда шум-каж иқболдир,
Ҳалол деб еганим жимли чиқибдир.

Кимса сирин билмас ўзин ўлдирса,
Фақир бандаларга Тангри билдирса,
Элни шодлик, шодиёнлик кулдирса,
Менга ҳамроҳ бўлган ғамли чиқибдир.

Омухтамен ўртанмоққа, куймоққа,
Киши йўқ сўзлашиб, дардим йўймоққа,
Қишлоқ аро юрдим бир уй сурмоққа,
Ё лолдир, ё оғзи мумли чиқибдир.

Мендан гина қилар қўлим керганим,
Ғалвирдан хушк чиқар сирым берганим,
Фақир деб пойига бошим урганим,
Ер тенганда девдан дамли чиқибдир.

Махтумқули, ҳисоби йўқ кўрганим,
Таъма тутиб, умид қўлин керганим,
Қишлоғига одам дея борганим,
Шайтон каби шохли, думли чиқибдир.

“ТУРГИЛ” ДЕДИЛАР

(тун)

Бир кеча ёғардим, туннинг ярмида,
Тўрт чавандоз келиб: “Тургил!” дедилар.
“Хабар берамиз сенга фурсат жойида,
Ул ерда эрлар бор, кўргил” дедилар.

Назарим етишгач ул тўрт мардонга,
Кўнглим жушга келди, бошим гардонга,
Шу вақтда бор эди икки девона:
“Турма, ўғлон, анда боргил!” дедилар.

Шу икки девона тутди қўлимдан,
Олибон кетдилар турган еримдан,
Бир ишорат бўлди анинг биридан:
“Сайронда борибон тургил!” дедилар.

Ўлтирувдик, келди икки пирзода,
Кўзидан ёш оқар, тили дуода,
“Ҳу-Ҳақ!” дебон чиқди олти шиёда,
“Одам энди келар, кўргил!” дедилар.

Тўрт чавандоз келди, бари сабзабоз,
Асолари яшил, оти таблабоз,
“Мажлис ҳалқасини қурманг бундай оз,
Одам кўпдир, кенгрок қургил!” дедилар.

Тапдан чиқди, олтмиш отлиқ кўрдилар,
“Муҳаммад!” деб тамом қарши юрдилар,
Соғлиқ-саломатлик бир-бир сўрдилар,
“Турманг, улуғ жойга юргил!” дедилар.

Бир отнинг ортига мени бердилар,
Сайронда бир жойга бориб турдилар,
Тамом ўлтирдилар, мажлис қурдилар,
“Ўғлон, манга оро киргил!” дедилар.

“Алидир” дедилар тугди дастимдан,
Бўйро тушагимни олди остимдан,
Мен билмадим, бир зот⁴ қуйди устимдан,
“Йўлиққан даврондир, сургил!” дедилар.

Хайдардан⁵ сўрадим барин отма-от,
“Ҳазрати пайғамбар улдир, бўлма ёт,
Ул Салим хожадир, Ул Бобо зурёд,
Ул Вайс ал Қарандир, билгил!” дедилар.

“Пир Баҳоуддин, ул ҳам бир эрдир, -
Бири Занги Бобо ул ҳам номдордир,
Суянишиб турган тўрт чориёрдир,
“Мақсадинг не бўлса, айтгил!” дедилар.

⁴ Бир зот – бир нарса

⁵ Хайдар – Ҳазрат Алининг лақаби

Шу вақтда турган икки шайхи-шоф⁶,
“Ўу ўғлонга фотиҳа беринг, - деди, - соф,
Юз йигирма тўрт минг анбиё, асҳоб,
Бариси шулардир, билгил!” дедилар.

Расулulloх айтди: “Ё, Шохимардон,
Аё, Салим хожа, ё Бобо Салмон,
Абу Бакр, Сиддиқ, ё Умар, Усмон,
Бу қулнинг мақсадин бергил!” дедилар.

Салим, Бобо Салмон буюрди мардга,
Пиёлани тутиб, солдилар лардга,
Кетди ақл-у ҳушим, ётдим ул ерда,
“Аршда, фаршда не бор, кўргил!” дедилар.

Ел бўлдим, югурдим ер томирига,
Назарим тўқинди Арш камарига,
“Жабарут оламида Жалил сирига,
Келиб, ўзинг қараб кўргил!” дедилар.

Неки хаёл қилсам, қўлга киритдим,
Қайга боқсам, унга назар етирдим.
Ўу ҳол билан фароғатда ётардим,
Юзимга тушуриб, “Турғул!” дедилар.

Расулulloх айтди: “Асҳоблар юринг,
Ўғлонни кузатиб, фотиҳа беринг, -
Буюрди тўрт оглиққа: “Элтиб топпиринг,
Келтирган жойингга қўйгил!” - дедилар.

⁶ Шайхи шоф – шифо берувчи шайх

Туриб, Махтумкули кўзин очибди,
Бошига не кўйлар келиб-кетибди,
Хира нордек оқ кўпиклар сочибди,
“Ўғлон, Аллоҳ ёринг, бергил!” дедилар.

КАРАМ ИСТАРМАН

Аввал бошда қодир Аллоҳ,
Сендан бир карам истарман.
Бодомқовоқ, олма ёноқ,
Бир зебо санам истарман.

Тангри бермаса нетай,
Бош олиб қай томон кетай?
Ўтириб туриши адоли
Қошлари қалам истарман.

Ўзига ҳурмат келтирган,
Эрининг хизматин бигирган,
Қошини читмай ўтирган,
Манглайи кулган⁷ истарман.

Йигирма ёш ўтди мендан,
Хазл этмадим дунё сендан,
Тили ширин, лаби хандон,
Қучоққа олган истарман.

Фироғий, келдим жаҳонга,
Бир ёр бергил ақли доно,

⁷ Манглайи кулган – пешонаси яркироқ

Тушдим сўз билмас нодонга,
Бир кадрим билган истарман.

САДО БЎЛДИМ

Сандувоч-у сармастам, бергимдан жудо бўлдим,
Баргимни хазон олди, бесавту садо бўлдим.
Бир гулчехра йўлида беҳуда фидо бўлдим,
Бад ишларга бой бўлдим, хайр ишга гадо бўлдим,
Фурқат, вуслат, ҳар неки аслин аз Худо билдим,
Барчани бедор кўрдим, ўзим уйқуда билдим,
Дунёга тура келган, тўхтамай кета билдим,
Еганим ови сандим, кийганим ридо билдим,
Куйдим, пишдим, ёр-дўстлар, ўртандим, адо бўлдим.

Ёронлар, йўлдош бўлдим нафси ҳаво золимга,
Кийикдек қочар, бормас, насихатгўй олимга,
Саркашлигин субҳонга машҳур этди оламга,
Мен нетайин, ё, дўстлар, уғурсиз иқболимга,
Қўймади ўз ҳолимга, юарга мажолимга,
Не қозончу қувончим, не хушвақтлик маълумга,
Туб миқдорига ўтмас бу жаҳон хаёлимга,
Билмам, олам не қўйда, мен хайрон ўз ҳолимга,
Куйдим, пишдим, ёр-дўстлар, ўртандим, адо бўлдим.

Жаҳл ишига чопарман, Аллоҳ амрига сустор,
Ғарқи залолат бўлдим, ҳидоятни сен гўстор,
На дарвешман, на мулла, на сўфи - аҳли дастор,
Қардошлар қулоқ берса, айтсам сўзимни растор,
Фикр айланг, ким бордир Эгамдан ўзга дўстдор?

Бандаликда бўлмасанг, бўлганинг яхши нистор,
Кўрмадим кун остида ҳаргиз ўзимдан пастор,
Оташга лойиқ бўлмас адо бўлган хокисор,
Куйдим, пишдим, ёр-дўстлар, ўртандим, адо бўлдим.

Тобеларга Сулаймон гар сурса сад сиёсат,
Келса парилар шоҳи Октемиру Жоннўлат,
Юз минг девга бош бўлган дев тўраси Темирбат,
Мағас шоҳи Туртарус ҳамроҳлик этса, хайхот,
Мур малаги Мунзара келса беҳад, бағоят,
Мусо нур қўлин очиб, Исо ўқиб юз оят,
Хизр дуо айласа, Илёс этса муножот,
Мундоғ мурда жасадга маҳалдир топмоқ нажот,
Куйдим, пишдим, ёр-дўстлар, ўртандим, адо бўлдим.

Махтумқули, мискинман, кўнгиш уйи не маъмур,
Сўзга яқин бандаман, хайрим кам-у, шаърим зўр,
Ўзим халққа на қобил, иқболим кеч, бахтим шўр,
На шоиста аъмолим, кўйга қадам урар кўр,
Магар Эгам истаса, бўлгай нури оқ-ла нур,
Тир тарфатил – айнда тушган бўлиб махжур,
Бадқилиқ бирла бўлдим жаҳон ичида машхур,
Тегирмондек бангирман, самандардек оташхўр,
Куйдим, пишдим, ёр-дўстлар, ўртандим, адо бўлдим.

БАҒРИМ ТИЛГАНИМ

Дардли дилбар, дардлашарсан, кел бери!
Ёлғизликдир менинг ҳам бағрим тилгоним.
Сураюрман, мен ҳам сендек бир ярим,
Сени сурамоқда йўқдир ёлғоним.

Агар кенгаш солсам ётга, танишга,
Дерлар: “Ширин, асал ётга келишга”,
Сахар ёздиғим чун турсам нолишга,
Аввал бир ёр булар ёдга солгоним.

Билган вақтда ўхшар қиммат дурга сен,
Танимаса тушиб, тегма ерга сен,
Қодир қисмат этса, менга тегасен,
Сенинг каби ёрдир менинг ўлганим.

Хар дилбарким, кўнглим уйин ёритар,
Ётган бахтим ул Яратган юритар,
Қарғишим тошларни мумдек эритар,
Пур-пурдек яйратар олқиш қилганим.

Гўзал кўркинг кўкда кундек айинмас,
Гулни, дасонбилни ҳидлаб тўйинмас,
Махтумқули, бош бермаса бойинмас,
Меҳримни ағдариб, назар солганим.

КЎРДИНГМИ?

Ёғду солиб кетар зулмат тунида,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!
Баҳор айёмида, наврӯз кунида
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Анқосифат туриб: “Ху!” деб қолган қуш,
Кечаси тирикдир, кундузи беҳуш.
Ридоли, жандали эғни хирқапўш,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Қон қилибди фалак бағрим фироқда,
Алмудом кезарман ёр деб сўроқда,
Каъба атрофида, Шомда, Ироқда
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Румда, Қипчоқда, Чинда-Мочинда,
Замоил ўрнида, аршнинг ичинда,
Иқлим теграсида, фалак буржинда,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Ошиқлар оҳида, Қулзум даврида⁸,
Қуббатул-исломда⁹, Жайхун баҳрида,
Сидра¹⁰ саҳросида, Исо шаҳрида¹¹
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

⁸ Касний этагида

⁹ Бухоро

¹⁰ Сидра – Сидратул муттаҳо, моддий оламнинг интиҳоси, илоҳий оламнинг ибтидоси

¹¹ Тургинчи осмон

Ҳазрат Али этгач оламга даъво,
Қофдан Қоба тушди ҳазратнинг чови,
Ё, иқлим эгаси, Аҳмад Яссавий
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Маскан тутмиш қора тоғнинг бурнида,
Алининг мулкида, Исо ўрнида,
Ёрнинг орқасида, кўкнинг қорнида
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Махтумқули, чекар ёрнинг ғамини,
Кезиб, тона билмас рўйи-заминни,
Ё, номи Жаброил – Ҳақнинг амини,
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

Маскан тутмиш қора тоғнинг бурнида,
Алининг мулкида, Исо ўрнида
Ёрнинг орқасида, кўкнинг қорнида
Менинг соҳибжамолимни кўрдингми?!

НИМАСАН?

Асли сени кўрмаганман, дилдорим!
Қумримисан, булбулмисан, нимасан?!
Ғамгин кўнглим хаёлинг-ла алдарам,
Боғ ичида гулгунмисан, нимасан?!

Қорачами, ё сайдми, хўжами,
Ё соқийми, ё шаробми, ё жомми?
Ё йилмисан, ё кундузми, кечами,
Ё оймисан, ё кунмисан, нимасан?!

Ё мушкмисан, ё кокунор, анбарми,
Айта билмам, ё чархмисан, чанбарми,
Ё дарёми, мавжмисан, ланбарми,
Ё гирдобми, ё бурғинми, нимасан?!

Олтинмисан, кумушмисан, зармисан,
Ё аршмисан, ё курсими, ермисан,
Ё ёқутми, ё маржонми, дурмисан,
Ё чироқми, ё равшанми, нимасан?!

Махгумкули, кеч номусдан, орингдан,
Қўл кўтаргил бу вафосиз корингдан,
Жаҳон гўла, сен гофилсан ёрингдан,
Май-мастмисан, ё шайдоми, нимасан?!

БУ ДАРДНИ...

Гашт айладим, кездим ишқнинг доғинда,
Не балодир, кимса чекар бу дардни.
Ишқ доғин оссалар кўкнинг бўйнига,
Кўк титрайди, торта билмас бу дардни.

Ишқ асар этмаса, ёнмас чироглар,
Ишқи тулса бўри инграр, қуш йиғлар,
Эгилар хайбатли, қувватли тоғлар,
Тошлар эриб, торта билмас бу дардни.

Ким бор ишқнинг юкин тортар мардона,
Фалак кўрди, кўрқиб тушди гардона,
Замин жунбуш қилиб, келди ларзона,
Дала, тузлар торта билмас бу дардни.

Беҳинг қочиб чиқмиш Аршнинг уйига,
Тамуг қўркиб, кетмиш ернинг тагига,
Қочди дарё, Одам олди бўйнига,
Тўрт юз йиллаб торга билмас бу дардни.

Махтумқули, тортсанг дарди туғундан,
Осий бўлиб, гина этма бу кундан,
Бу ўлмак, айрилмак қолгандир Ундан¹²,
Падар бизга мерос қўймиш бу дардни.

ҚОШИ ЁЙ

Бир дилбарга дуч келдим, ғамзаси ўқ, қоши ёй,
Кун ҳайрондир қўркидан, хижолатда тўлин ой.

Жонинг берсанг жоиздир, бундай сифат маҳбубга,
Ҳеч қўрмадим анингдек боши тўғри, бўйни той.

Ғулула тушди қўбизга тушди чанги чангга,
Чанг шавқидан ул нигор не нолага тушди най.

Не ишратдир ошиққа жаннат ичра жамоли,
Лйрилиқнинг оташи дўзах ичра вайлу вой.

Ул дийдаи дилдордан бўлмагайсен бебаҳра,
Қолмагайсен менингдек ақли озу қўркка бой.

Истаса олимларни шайтон қилар ул дилбар,
Хоҳлаганга Халилнинг ўғлонига берар пой.

¹² Ундан – Одам Атодан

Махтумкули мудомо дуо қилар даргоҳга,
Соилмен, маҳрум этма даргоҳингдан, ё Худой!

ҲАР ЁНГА

Ёрсизликдан ёмон иш йўқ,
Кўз солиб кўрсам ҳар ёна.
Ё, Яратган, бир ёр бергил,
Кўп машаққат тегди жона.

Бир ёр бергил этли-қонли,
Кўнгли кенг, кўкси майдонли,
Тил билган, ақли камолли,
Юзи ҳам бўлсин кўркона.

Қадр билганни дош этма,
Ноқадрга йўлдош этма,
Тил билмасни тилдош этма,
Соддатил бўлсин – туркона.

Караминг кучлидир, кўргил,
Дерсан: “Дуо қил, қўл кERGил”,
Неки берсанг, тезроқ бергил,
Эътибор йўқдир бу жонга.

Бўйи узун – паст бўлмасин,
Ҳаддан ортиқ маст бўлмасин,
Ақлсиз, нокас бўлмасин,
Соддадил бўлсин – туркона.

Яхши аёл элдан қолмас,
Нодон яхши қадрин билмас,
Аёлсизда мадор бўлмас,
Дунсанг ҳукми Сулаймона.

Дарवेशларга йўлсизликни,
Йигитларга молсизликни,
Илоҳо аёлсизликни
Кўрсатма ҳеч мусулмона.

Махтумқули, куйсам, пишсам,
Инонмаслар ўтга тушсам,
Ҳавасим бор, бир киз қучсам,
Десам сўзимни аркона¹³.

ЁР БИЗИМ САРИ

Қулзумни¹⁴ қир билиб қирқ йўл кечарман,
Агарки майл этса ёр бизим сари.
Қадамлабмас қанот боғлаб учарман,
Деса дилбар: “Ошиқ, юр бизим сари”.

Қирқ йил қўл қовшириб, хизматда турсам,
Олти кунча кўрмай олтминч йил юрсам,
Шунчалик бўлсаки, кўрсам, жон берсам,
Жамолин кўрсатса ёр бизим сари.

Не лойиқли юзим бордир тутарга,
Не ўзга эшик бор андин кетарга,

¹³ Аркона – саройга хос

¹⁴ Қулзум - Каспий денгизи

Умидим бор, қўймай бало-баттарга,
Даргоҳидан очса дар бизим сари.

Бир кимса йўлиқди дасти шаробли,
Елдан жойнамозли, сувдан меҳробли,
Эғни оқ ридоли, яшил ниқобли,
Бурилди бир ажаб эр бизим сари.

Йўлдош бўлиб бирга юрдим бир майдон,
Майдон ичра тўлиб ўтирмиш мардон,
Бир айвон устида чорлаб турт ердан,
Дедилар: “Қўлингни бер бизим сари”.

“Фироғий!” деб чакирдилар, элтдилар,
“Қайдайдинг?” деб қулоғимдан тутдилар,
Устхоним олтмиш нора этдилар,
Дедилар: “Мард бўлсанг тур бизим сари”.

Махтумқули, беш кун ишрат суришга,
Жой эмасдир иккиланиб туришга,
Қарорим йўқ ўгиришга, туришга,
Оғзин очиб турмиш ер бизим сари.

ҚОЛИБМАН

Жоҳилликнинг дуди чиқди бошимдан,
Мен ул дуддан холи бўлиб қолибман.
Бир тамга илашдим, кетдим хушимдан,
Бу дард ила тулиқ бўлиб қолибман.

Бошим юз ҳавасда, кўнглим жўшқинда,
Гирдобга тушибман бебош тошқинда,
Нажд тоғида юрган Мажнун ишқинда
Ёнар ўгли Лайли бўлиб қолибман.

Йиитлик фаслини қишга улотдим,
Комиллик кемасин дарёга отдим,
Оғир ўйга ботдим, ақлим йўқотдим,
Тирик эркан ўлик бўлиб қолибман.

Бу дунёни кўчиб юрган кўч билдим,
Ишини бад англаб, ўзин пуч билдим,
Ўнгин ўйин кўрдим, сўнгин ҳеч билдим,
Эл ичида далли бўлиб қолибман.

Махтумқули, фош айлагил сўзингни,
Фалак мунги хок этмасдан кўзингни,
Бу вақтгача ён билардинг ўзингни
Эмди кўр, бок, ули¹⁵ бўлиб қолибман.

¹⁵ Ули – улуғ, катта

ЎҒЛИМ – ОЗОДИМ

Озодий:

Фош айла сирингни сақлама пинҳон,
Аммоки, сўзимдан чиқмагил, ўғлим!
Кунда юз кўй келиб-кетар бу бошга,
Оғригма, кўнглимни йиқмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Уялардим, сиримни фош этмасдим,
Фош қиларман, хабар олсанг, Озодим!
Юз кўй келиб-кетар ҳар кун бу бошга,
Истагим бор, сафар қилсак, Озодим!

Озодий:

Жафо урма ўзинг, чақир мавлонни,
Орзулама хонни, бекни, султонни,
Басдир бизга аввал Тангри бергони,
Олдирма кўнглингни, кетмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Биз кетмадик олди билан, бош билан,
Сайр айласак неча тенгу-тўш билан,
Магар шунда гамгин кўнглим хуш бўлар,
Кўнги қалқар, қарор этмас, Озодим!

Озодий:

Хунаринг йўқ, ёшсан, кета билмассан,
Дунё шовқин-сурон чидаб билмассан,

ҚОЛИБМАН

Жоҳилликнинг дуди чиқди бошимдан,
Мен ул дуддан холи бўлиб қолибман.
Бир тамга иландим, кетдим ҳушимдан,
Бу дард ила тўлиқ бўлиб қолибман.

Бошим юз ҳавасда, кўнглим жўнқинда,
Гирдобга тушибман бебош тошқинда,
Нажд тоғида юрган Мажнун ишқинда
Ёнар ўтли Лайли бўлиб қолибман.

Йипитлик фаслини қишга улотдим,
Комиллик кемасин дарёга отдим,
Оғир ўйга ботдим, ақлим йўқотдим,
Тирик эркан ўлик бўлиб қолибман.

Бу дунёни кўчиб юрган кўч билдим,
Иштини бад англаб, ўзин пуч билдим,
Ўнгин уйин кўрдим, сўнгин ҳеч билдим,
Эл ичида далли бўлиб қолибман.

Маҳтумқули, фотиҳ айлагил сўзингни,
Фалак мунги хок эгмасдан кўзингни,
Бу вақтгача ён билардинг ўзингни
Эмди кўр, бок, ули¹⁵ бўлиб қолибман.

¹⁵ Ули -- улуг, катта

ЎҒЛИМ – ОЗОДИМ

Озодий:

Фош айла сиришғни сақлама пинҳон,
Аммоки, сўзимдан чиқмагил, ўғлим!
Кунда юз кўй келиб-кетар бу бошга,
Оғригма, кўнглимни йиқмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Уялардим, сиримни фош этмасдим,
Фош қиларман, хабар олсанг, Озодим!
Юз кўй келиб-кетар ҳар кун бу бошга,
Истагим бор, сафар қилсак, Озодим!

Озодий:

Жафо урма ўзинг, чақир мавлонни,
Орзулама хонни, бекни, султонни,
Басдир бизга аввал Тангри берғони,
Олдирма кўнглингни, кетмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Биз кетмадик олди билан, бош билан,
Сайр айласак неча тенгу-туш билан,
Магар шунда ғамгин кўнглим хуш булар,
Кўнгил қалқар, қарор этмас, Озодим!

Озодий:

Хунаринг йўқ, ёшсан, кета билмассан,
Дунё шовқин-сурон чидаб билмассан,

Хар ишга бош қўшиб, қила билмассан,
Кетмаклик ихтиёр этмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Киши сўзамаса, сири фолл бўлмас,
Яхшини, ёмонни билган ёш бўлмас,
Ҳозир юбормасанг кўнглим хуш бўлмас,
Раъйимиз қайтарма, қўйвор, Озодим!

Озодий:

Бизни бундай печук тарк этишинг бор?
Бу йўл беҳудадир, бир кетининг бор,
Кел, кетмагил, кетиб этма интизор,
Қайгу, харажатга ботмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Қалбимга кирибди ислом ҳаваси,
Тангадир, дирҳамдир халқнинг таъмаси,
Кўнглимни қайтарма, бўлма норози
Бу сафар ишидир, қўйвор, Озодим!

Озодий:

Қуръон ўқиб юргил, яхши каломдир,
Бераҳм афғондир, гуё исломдир,
Қароқчидир йўллар, хездир, ҳаромдир,
Ўлиб қолармисан, кетмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Синайман, кўраман бугун иқболим,
Яхши кун, хуш соат келибми солим,

Қасд қилиб жонимга етса ажалим,
Ҳамма ер ҳам аслибир ер, Озодим!

Озодий:

Билиб туриб ўзинг қайга отарсан?
Не ҳунаринг борки, уни тутарсан?
Лйтгил, ахир, кимлар билан кетарсан?
Ҳаволаниб, ҳар ён боқмагил, ўғлим!

Махтумқули:

Жиловдори бўлам Ёзирхон пирнинг,
Кўнгил қуши парвоз этар фақирнинг,
Бугун еттинчи кун "алҳамд" ўқирнинг,
Шод айла кўнглини, қўйвор, Озодим!

Озодий:

Озодий дер, бирга сафо сурайлик,
Майли юборайлик, синаб кўрайлик,
Тур, ўғлим, "Омин!" де, дуо берайлик,
Бир Тангри ёр бўлсин бора қол, ўғлим!

Махтумқули:

Махтумқули кўнгли тўлагайдир завқдан,
Кўнгил қуши талвас урар узоқдан,
Ҳар ерда соғлигим тила ул Ҳақдан,
Дуо қилиб, Ҳаққа ёлбор, Озодим!

ҚОЛМАС-ЕЙ

Кўрсам, эй, дилбар, жамолинг, ихтиёрим қолмас-ей,
Кўрмас эрсам бир замон сабру қарорим қолмас- ей,
Васлинг уммидина бир дам эътиборим қолмас- ей,
Бўлмаса уммиди васлинг, ҳеч мадорим қолмас- ей.

Гар иноят бўлмаса сендан очилмас йўлимиз,
Тутқун ўларлар доимо, бўлмас қушод иқболимиз,
Жабр ила бемор ўлиб, ошуфта бўлган ҳолимиз,
Раҳм этиб сен сўрмасанг, бир айри ёрим қолмас- ей.

Ҳасрат ичра қолмишам, ожиз бўлубон мондамен,
Фарқ қила билмам ўзим айвонда ё вайрондамен,
Кимса фаҳм этмас бу дардим, бўлмишам дармондамен,
Шомирам¹⁶ ўлмасдан аввал танда жоним қолмас- ей.

Гўйиё байтул-ҳазанмен¹⁷, шод келан ғамнок ўлан,
То ҳаёти фониям, сийнам сенинг-чун чок ўлан,
Суратим нисёндадур¹⁸, устихоним хок ўлан,
То ўланча рузи маҳшар, оҳи-зорим қолмас- ей.

Гарчи бу Махтумқулидир мойили нафси ҳаво,
Ҳақ эурсан бирлигинг, чун ҳожатим қилгил раво,
Ҳожатим сендан раво бўлмас эса гар, муддао,
Шунда маълумдирки, ҳеч бир ғамғузорим қолмас- ей.

¹⁶ Шомирам -- Семирамида

¹⁷ Байтул ҳазан -- маҳзунлик уйи

¹⁸ Нисён - унутилган

ҲОЛИМГА МЕНИНГ

Карам айла, ё Раб, қудратли субҳон,
Ғариб, ғамгин кечган ҳолима менинг.
Ақлим ҳайрондадир, бўлмишам пушмон,
Билмасликда ўтган сол¹⁹има менинг.

Маҳшар кун бўлмасанг сен менга далда,
Ё Раб, печук бўлар ишим шу ҳолда,
Имоним матоҳин обортган йўлда,
Роҳзан²⁰лар қўймагил йўлима менинг.

Дин қиличин урсам, танда зўрим йўқ,
Муҳтожга берарга қўлда зарим йўқ,
Фақирманам, Сендан ўзга ёрим йўқ,
Бир тасалли бергил кўнглима менинг.

Истаса тенгдошлар бошга олтин тож,
Фақирлик мулкидан менга бергил бож,
Ё, Яратган, этма номардга муҳтож,
Тилагим дуч этма золима мени.

Ожизманам, сендан ўзга кимим бор,
Ўз берган жонингга жабр этма, Жаббор,
Маҳтумқули айтар, карамли Ғаффор,
Боқма қилмишимга, феълима менинг.

¹⁹ Сол – йил

²⁰ Роҳзан – йўл тўсар, қароқчи

ИККИ ХИЛОЛОН

Навмид экан назарим,
Кўрди икки хилолон.
Жоним роҳати кетди
Кўриб хусни жамолон.

Ёр ундан огоҳ бўлди,
Ўзини йироқ солди,
Ёш кўздан равон ўлди,
Гўё тегмиш мўғелон²¹.

Мутгасил ашким оқиб
Қўймас кўрарга боқиб,
Нафсим ҳўйига чекиб,
Ихлосимдан ялинон.

Равондаю оянда,
Забон сени гўянда,
Мудом ўлиб жўянда,
Тил сенинг-чун полонон.

Ишқ ханжарин айлаб тез,
Сен ани айлаб хунрез,
Топмай анинг-ла ҳаргиз,
Шаммайи аз восилон.

Фикр ила фоний бўлди,
Гурбатда ҳайрон қолди,
Ишқинг қўшини солди,
Ақлим мулкига толон.

²¹ Мўғэлон – тикашнинг бир тури

Махтумқули, шабу рӯз,
Жон гудоз-у, юрак сӯз,
Бул сабабдан барф-у бўз,
Бағирга босар сӯзолон.

БИР КҶҢРИБ КЕТСА

Ҳамдард ўлиб ичкин-ичкин сўрмаган,
Не билсин бир кўриб кетса ташимдан,
Комил бўлиб жон қулогин бермаган,
Англай билмас ўтган ишни бошимдан.

Англай билмас, охирим не тарздаман,
Кўн вақтлар кўшилмадим ҳарзаман.
Яратгандан етмин етти розиман,
Яхши-ёмон ҳар на келса бошимдан.

Эй, ҳақорат билан боққан бизлара,
Мажоз билиб, мункир бўлма сўзлара,
Ҳалол луқма нур беради кўзлара,
Тутгил яқин билгил нону ошимдан.

Арпа пони басдир топсам томоға,
Умр бақосига тушма таъмага,
Кўнгил турар, “Ҳу!” деб сўйи-самоға,
Қўл узсам дер, ковуш, кийим, пўшимдан.

Махтумқули кечиб душманнинг наҳрин,
Касбим юмшатмоқдир ёмоннинг қаҳрин,
Ўтказибман йигитликнинг баҳорин,
Қутулмоқ йўқ қариликнинг қишидан.

БЕРМА ФАЛАККА

Фалак бози берминн жумла жаҳонга,
Менинг ихтиёрим берма фалакка.
Кўнгиш қуши учиб кетса ҳар ёнга
Муҳтож этма қанот, қуйруқ, елак²²ка.

Бедаватга иппониб, косибни койиб,
Ётги есир бўлса, бирини қувиб,
Бой кўн гапирар, қари мақтаниб,
Чалиб бўлмас айрон қуйса челақка.

Ўрда боши бўлмоқ жуда қийин бўлар,
Парча кийса, қиз-ўғилга син бўлар,
Тул кўзига қари нозанин бўлар,
Яна кўзин солар кўрга, чўлоққа.

Чапига айланган чархипалақдир,
Одам ўғли – келган бари ҳалақдир,
Ётминн икки миллат бўлак-бўлакдир,
Бу бўлакдан қушма ўзга бўлакка.

Йўл устида улсам, елга отсалар,
Розиман устимдан босиб ўтсалар,
“Махтумқули” деб номимни тутсалар,
Қўрган кўз жўрт отар эшигдан қулоққа.

²² Елак – бошга илиб олинадиган узун рўмол.

НАЙЛАРАМ

Аҳли ҳол бўлсам деярман: Ўзга ҳолни найларам?
Бу бедаво дардни-ю озурда ҳолни найларам?
Аввали завқу сарвар, хасратли молни найларам?
Охири мавту-қубур, бу бўш хаёлни найларам?
Бўлмишам мен завқ аҳли, асбоб-малолни найларам?

Тушди ишқнинг оташига, қилча жоним куйди, ёр,
Қуруқ жисмим ўтдан олиб, ўтга ёқмоқда не бор?
Гамда кўнглим беқарордир, бошида дардим сад ҳазор,
Анинг учун даҳр аро бир гўша қилдим ихтиёр,
Ихтиёрим йўқдурур, жангу-жадални найларам?

Оразинг ишратнамо, кўркинг учун кўнглим гудоз,
Қисқа иқболим қўли, дўст домани – васфинг дароз,
Пурхатар ул йўл қироқ, ишқинг гарон, қувватим оз,
Тушмишам бир мушкулга, сенсан бу ишга чорасоз,
Илтифотинг эмди қил, ўтган маҳални найларам.

Ҳар замон, Махтумқули, халқ ичра юрма лоф этиб,
Сақла ғийбатдан тилинг, тўғри юргин инсоф этиб,
Қўл узатма кўн бисотга, юр Худодан хавф этиб,
Сўфилик асбоби хушдир, кий ичингни соф этиб,
Бўлса мўр-малах ичим, бу эски шолни найларам.

УЙЛАНГИН

Йигит холинг қариликка
Солайин десанг, уйлангин.
Кадхудолик андишасин
Қилайин десанг, уйлангин.

Кадхудолик гўзал йўлдир,
Ғам қаритар, ажал шулдир,
Йигитлик бир қизил гулдир,
Сўлайин десанг, уйлангин.

Уй, эл керак, кўрпа-тушак,
Фарзанд банддир, аёл – тушоқ,
Юкка варзингар бўз эшак
Бўлайин десанг, уйлангин.

Юрарсан уйнаб, талашиб,
Қоларсан ғамга булашиб,
Ҳасратга, дардга илашиб
Қолайин десанг, уйлангин.

Жўшқин бўларсан ўзингдан,
Айриларсан хуш ёзингдан,
Тугамас дарднинг изидан
Елайин десанг, уйлангин.

Ўтказ йигитлик замонин,
Тутти қарилик доман²³ин,
Дунёнинг яхши-ёмонин
Билайин десанг, уйлангин.

²³ Доман - этак

Йиғитлик бир қизил гулшан,
Қариликда ўчар равшан,
Қучоқ-қучоқ қора ёвшан
Юлайин десанг, уйлангин.

Махтумқули, юриб ҳар жой,
Этмасдинг жаҳонда парвой,
Пайғамбар суннати баржой
Қилайин десанг уйлангин.

КУЛОҲЛИ КЕЛДИ

Бир кеча ётардим, бир аҳвол кўрдим:
Бир бўлак бошлари кулоҳли келди.
Сесканиб уйғондим, ўрнимдан турдим,
Қўллари тиллодан асоли келди.

Бир неча эранлар тақрим²⁴ни айлаб,
Ол ва яшил кийиб, асбобин шайлаб,
Тутдим бирисини бар²⁵идан сайлаб,
Лаблари шакардан мазали келди.

Бир пари солланиб, сайлга чиқибди,
Ғамза бирла қалам қошин қоқибди,
Менинг жоним ишқ ўтига ёқибди,
Бошлари тилладан жиғали келди.

Жафолар чеккандир ёри ёридан,
Боғда битган олма билан норидан,
Махтумқули бир парининг зоридан,
Ҳаммасининг тили саноли келди.

ақрим – қарам, раҳм-шафқат
ар - этак

ҚОН ЧИҚАР

Гар тутса ҳолимдан хабар, қурук ёғочдан қон чиқар,
Инсон шароримдан асар топса, танидан жон чиқар.

Қорун қилиб молин адо, юз жон этар бўлса фидо,
Кун шамъидан бўлиб жудо, нурын қуйиб пинҳон чиқар.

Бир гўшада бўлсам муқим, кўнгилга келтирсам қадри сийм,
Ҳар гўшаи вайронадан сад ганжи бепоён чиқар.

Кўнглимга келган нақшлар, кўзларга фойда бўлса гар,
Қўшилсалар қўп подонлар, комил бўлиб, мардон чиқар.

Ҳеч англамай зеру-забар, гар топса жазбамдан асар,
“Алиф” дан, “бе” дан беҳабар ҳар дамда бир “Қуръон” чиқар.

Жабр этди Жамшид жонига, ки эрди маъдан конига,
Юз йил ўқиб поёнига на Золу, на Лукмон чиқар.

Мен ҳам Фирогий ул қадар, ақлимни қилдим дарбадар,
Бир беҳазар топса ҳазар, пар боғлабон осмон чиқар.

Махтумкули, оз айла сўз, барча колар тоғу денгиз,
Тупроққа тўлса ушбу кўз, Ҳақдин яна фармон чиқар.

САД ЖОН, ЭЙ, ДҮСТ

Кўзимга ҳаргиз сенсиз кўринмас жаҳон, эй, дўст!
Не жаҳон, балки танда гар бўлса сад жон, эй, дўст!

Дўстларига бу ишлар бевафолик эрмасму?
Жонга жабринг орттирдинг очгунча забон, эй, дўст!

Ул рухсоринг кўрибон кўнглим тупди сен ёрга,
Жон бермай қутулмоқ йўқ ҳеч анга имкон, эй, дўст!

Васлингни умид этган узмиш қўлин жонидан,
Чашминг жаллоди жаҳон, қошингдир камон, эй, дўст!

Дастури замон будир, мазлумларга лутф этгил,
Шарори шавқинг ортар этгунча омон, эй, дўст!

Умидли ошиқларга васл умидин катъ²⁶ этдинг,
Ошиқларга жабр ондин бўлгайму бу ён, эй, дўст!

Махтумқули, бир махлук²⁷, мен ошиқам, сен – маъшук,
Гар десанг: “Истагим йўқ”, борайин қаён, эй, дўст?!

²⁶ Катъ – кесин, узини

²⁷ Махлук – яратилмиш

ТУҒРИСИ

Эй, пари, ман опиқам сенга, деярам, тўғриси,
Кўрмагунча гул юзингни, беқарорам, тўғриси.

Шаҳрингизда бир пари – номинг эшитдим мен сенинг,
Булбули бечораям, кўп охи зорам, тўғриси.

Бир бозиргондур манам, ишқинг матоҳин сотарам,
Шаҳрингизга келмишам, бас, савдогарам, тўғриси.

Кета билмай шаҳрингиздан, ҳиз-ҳаромдан қўрқарам,
Етти пирнинг лафзидан бир ёдигорам, тўғриси.

Эй, пари, зулфинг пари, валлоҳ, сенингдек хўплара,
Айтадир Маҳтумқули, бас, пешакорам, тўғриси.

БИРЁНА БЎЛДИМ ЭМДИ

Ишқ отанига тупдим, парвона бўлдим эмди,
Шавқинг ўтида куйдим, бирёна бўлдим эмди,
Жисмим кабобга дўнди, вайрона бўлдим эмди,
Ганж истаганлар келсин, вайрона бўлдим эмди,
Айрилдим ўзгалардин, бегона бўлдим эмди.

Чиқардим бошдан эмди дунё ҳавасин мутлақ,
Не ишга оёқ босдинг, тўхта, бир ўзингга бок,
Қул бўлиб елга соврил, ул гудоз²⁸да жонинг ёқ,
Лозим ўлди ўқимок “Анал-ҳақ”-у, “Минал-ҳақ”,
Май ичиб майхонадан мастона бўлдим эмди.

Дунё мендан ҳазл этмас, мен ҳам баҳра олмасман,
Ўтим баланд, дардим кўн, хушвақт ўлиб кулмасман,
Қимматбаҳо оламни икки пулга олмасман,
Дўст қайси, душман қайси, фарқин қила билмасман,
Ҳеч кимса билмас ҳолим, аёна бўлдим эмди.

Шундай мақомга етдим, чуқур уйловга ботдим,
Жоним жонимдан ўтиб, ҳушимдан кетиб ётдим,
Жисмим йўлда йўқ бўлди, ўзлигимни унутдим,
Ишқ лапқарига учраб, ақлимни барбод этдим,
Торожга бериб ақлим, деғона бўлдим эмди.

Маҳтумқули, ҳар замон найлай бўлмайин гирён,
Фикр лойига ботдим, чиқа билмасман бир ён,
Кулбам хароб, тан туроб, кўнглимнинг шаҳри вайрон,
Жон, жасад, тил, ақлдан айрилиб, қолдим урён,
Иш келди, бошга тушди, мардона бўлдим эмди.

ДАРД ЎЛДИ

Кўнгли бердим бир бевафо маҳбубга,
Чикди кўлдан, яна жонга дард ўлди.
Ошиқ дер: “Боқмасман энди ул хўбга”,
Йўл устидан тушди, кўзим тўрт ўлди.

Манманлик-ла бўлди ишим бефойда,
Иқбол аравасин ботирдим лойга,
Ё бир мардга йиқил, ёки Худойга,
Банда иши олд босмади, орт ўлди.

Жоним қуши учиб қочди сайёддан,
Кулбам ғамдан тўлди, юрак фарёддан,
Қўрқаман, ёр бизни чиқарар ёддан,
Айро ерда маскан тутди, юрт ўлди.

Сўнам қўл бермади, солдим бозимни,
Лочин қувди, қарға олди гозимни,
Шунча фақирликка урдим ўзимни,
Тулкиланиб юрдим, номим қурт²⁹ ўлди.

Махтумқули, юрагимда дард турар,
Ким қўрибди, қўй ичида қурт турар?
Эй, ёронлар, мард йигитдан мард тўрар,
Қачон бўлди – номард ўгли мард ўлди?

БУЛУТГА ҚОРДИ МЕНИ

Ишқ юрагимда қайнаб, ёндирди дарди мени,
Тутуним бодга бериб, булутга қорди мени,
Фалак қўлим қайириб, чархига серди³⁰ мени,
Харидор кўзи бирла ким келиб кўрди мени,
Хижрон ёмғири ёғиб, ғам селга берди мени.

Бул ғам сели окириб, ишқ ўлкасига бориб,
Хаёл фикрга тўлиб, ақлимни елга бериб,
Ул хайрат майдонида мен ғариб қолдим хориб,
Ишқ ханжарин чекибон, хижрон юрагим ёриб,
Оламга достон айлаб, офтобга серди мени.

²⁹ Қурт - бўри

³⁰ Серди – ёйди, осди

На жасад ичра жон бор, на қувват қолди танда,
Ҳам сарғашта, ҳам хайрон, бу ишга бўлдим банда,
На хастаям, на бемор, на мурдаям, на зинда,
Ғам ҳужум айлаб кўкдан, замин сари инганда,
Фалак қўлимдан тутиб, ҳавола қилди мени.

Бир аҳволга дуч келдим, ғам ҳужуми ўлдирди,
Бу ишнинг сариштасин ишқ ўқитиб билдирди,
Бу ҳолга раҳми келиб, қўлим тутиб қолдирди,
Жамол бир жилва берди, ичим шавққа тўлдирди,
Сўзламайин найлайин, нурга тўлдирди мени.

Махтумқули, беклигим ёр жамоли қул этди,
Висол умидин бериб, юз тилли булбул этди,
Лйрилиқ ўтга солди, фироқ турди, ел этди,
Ишқ чекди забония³¹, ёқиб-ўртаб қул этди,
Ҳижрон фаромуш қилиб, елга совурди мени.

ЕТИШДИМ

Саҳар вақти сайрон бўлиб кезардим,
Ажаб манзил, ажаб жоя етишдим.
Йўлим топмай, йўлдан йўлга адашдим,
Хўн маконга, хўн сароя етишдим.

Устасиз ишланган, михсиз қоқилган,
Қийматсиз сотилган, қўлсиз тутилган,
Қўл тегмай тортилган, ўқсиз отилган,
Мукаммал ясалган ёя етишдим.

³¹ Забония – дўзах фариштаси

Неча дўстлар билан сайронда эдим,
Хатардан қутилган, қарвонда эдим,
Жондан умид узиб, ҳайронда эдим,
Юлдуздан йўл ясаб, Оя етишдим.

Кўнглим кетди дўстлар ичган шарбатга,
Улар юз сафода, мен минг ҳасратда,
Айрилиб нолада, қолдим гурбатда,
Чапмадан сув истаб, чоя етишдим.

На танда қувват бор, на ичда жон бор,
Бу ишда на фойда ва на не зиён бор,
На ҳисоб, на ҳасиб, на аниқ сон бор,
Киши билмас не савдоя етишдим.

Бошига боғлаб девоналик камандим,
Сакратиб етишдим ишққа самандим,
Ол шаробга қўл узатдим, иймандим,
Тининин ичминлар, доя етишдим.

Махтумқули дерлар менинг отимни,
Олам қўли қуяр – кўрса ўтимни,
Эй, ёронлар, кимга дейман додимни,
Бошим чикмас, не ғавғоя етишдим.

БУ ИШНИ

Бандасан, бад ишга ботирлик этма,
Олдинга қўярлар ул кун бу ишни!
Нафсингни тий, шайтон раъйига кетма,
Хижолатга қўяр, билгин бу ишни!

Нафсинг айтар: “Ургин, бу бир ҳузурдир!”
Жонинг айтар: “Ҳой, тур, Тангри ҳозирдир!”
Сен кўрмассан, ул Ҳу³² сенга нозирдир,
Уялгин, тортингин, кўйгин бу ишни!

Бир йўлла гуноҳ бор, бир йўлда савоб,
Қиёматда сендан сўрарлар жавоб,
Ҳалолга – ҳисоб бор, ҳаромга – азоб,
Шак келтирмай, ёдга солгин бу ишни!

Умринг ўтиб борар, гўё бир соат,
На бўлар, бу дамда айласанг тоат,
Савобга шодлик бор, журмга – хижолат,
Бўйинингга олмагин, келгин, бу ишни!

Бошинг кўкка, кўксинг елга кўгарма,
Кўнглингга қўрқувни чала келтирма,
Юракда йўқ сўзни тилга келтирма,
Ихлос қулоғига чалгин бу ишни!

Мусофирсан, муқим ишин қуарсан,
Бебақо дунёда неча турарсан?
Бунда не иш қилсанг, анда кўрарсан
Яхшидир, ёмондир ул кун бу ишни.

³² Ҳу - худо

Шайтон айтар: “Шаръий ишдан, оза қол!
Раҳмон айтар: “Нафс умидин уза қол!”
Махтумқули кўксинга қўл боса қол,
Агар қила билсанг, қилгин бу ишни!

ТУКИБ БОРАДИ

Ғам тумани босиб ғариб кўнглимни,
Кўзда ёшин селдай тўкиб боради.
Кимдир раҳим этмай, сўриб ҳолимни,
Бузуқ кўнглим кўркин йиқиб боради.

Ғарчи ўт ёқсалар бу ишқ ёгидан,
Ўлим осон эрур дўст фироғидан,
Ҳижрон мени қувди сабр боғидан,
Фироқ бугин-бугин сўкиб боради.

Ул даври давроним чарх булашгирди³³,
Ғам жоним қуритди, ўт тугашгирди,
Ишқ мени ёндирди, ҳаддан оштирди,
Юрагим ичимдан чиқиб боради.

Рохатда ётардим, нафсимни пешлаб,
Турди кўнглим ёр жамолин ҳаваслаб,
Ҳақдан хожат тилаб, муродин истаб,
Кўзим ул йўлларга бокиб боради.

Махтумқули, мажолим йўқ сўйлайин,
Дўстларга дардимни аён айлайин,

Эй, ёронлар, йигламайин найлайин,
Ишқ мени ёндириб, ёқиб боради.

ЙИГЛАБ ЎТАР ҲОЛИМГА

Кенг даврани ғам босибди ўзидан,
Бонн ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.
Бағри яшин кўнгил тўкар кўзидан,
Қош ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Қариликка тўндар йигит чоғларни,
Ғадо айлар тож эгаси бекларни,
Қуршундек эритар, Қофдек тоғларни,
Тош ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Олам ичра бир оҳ урсам, бир зарбга
Адо бўлар инсон, келмас фил қурбга,
Қоплон қучдан қолар, айланар итга,
Қуш ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Пушаймонман қилган қилмиш қоримдан,
Бепарвоман бўлар-бўлмиш боримдан,
Ҳамроҳ бўлган ёта билмас зоримдан,
Хеш ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Ҳақ ишқидир бизни қўйган қўзларга,
Бу қўзлардир қисмат бўлган бизларга,
Булбул тилсиз қолар, борсам ёзларга,
Қиш ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Англамаган ишқ дардиниңг конидан,
Бу сўз ўтмас яқинидан-ёнидан,
Ишққа тушган умид узар жонидан,
Лош ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

Фаҳм айлагин Махтумқули сўзини,
Дардга тушиб, ёпга тўлдир кўзини,
Шод кулганлар туга билмас ўзини,
Хуш ҳам келса, йиғлаб ўтар ҳолимга.

МУБТАЛО ҚИЛДИ

Эй, дўстлар, фалак жабри,
Бошимни мубтало қилди,
Лйирди севар боламдан,
Юрагимни яро қилди.

Ўтди хушвақт, хуррам вақтим,
Бузилди тилладан тахтим,
Янги битган бир дарахтим
Хазон боди фано қилди.

Шум ажалга бўлмас чора,
Жабрингдан қолдим бу зора,
Юрагимга солди яра,
Ғариб жисмим адо қилди.

Энди бир дам қарорим йўқ,
Бу манзилда турорим йўқ.,
Бу сўздан ҳеч хабарим йўқ,
Хабарсиз бенаво қилди.

Ёниб парвонадек ҳар дам,
Юрагим тўлдириб юз ғам,
Қаддим ҳам, кўзларим пурнам,
Бу жонимга жафо қилди.

Ғамидан ўртаниб сўзон,
Чекарман нола-ю афгон,
Фироқингда кўзим гирён,
Нетай, найлай, гадо қилди.

Махтумкули қилди фарёд,
Менинг аҳволимга, ҳайхот!
Фалакнинг дасгидан минг дод!
Менинг бағрим қаро қилди.

КЎЗЛАМАСДАН БЎЛАРМУ?

Бир каклик йўқотса магар боласин,
Сайраб-сайраб изламасдан қоларму?
Бир булбул йўқотса қизил лоласин,
Ҳасратида сўзамасдан қоларму?

Хўтиги қўлидан кетса эшакнинг,
Термулиб тўрт томон излар ушогин,
Оқтуя олдирса қўлдан бўтасин,
Бағрин ўйиб, бўзамасдан қоларму?

Она қўй йўқотса гар қўзичогин,
Товушига динглаб, солар қулогин,
Тўка-тўка тинмай кўз ёш булогин,
Маърай-маърай изламасдан қоларму?

Оқсоқнинг қўлидан олсанг оғочин,
Ёмон дардга тушар топмай иложин,
Бир кучли душманга тушса мегажин,
Боласини гизламасдан³⁴ қоларму?

Айрилиққа одам ўғли найласин,
Ким қолар кўрмасдан ажал ҳийласин,
Махтумкули, бок: мол билса боласин,
Инсон бағрин тузламасдан қоларму?

ОТАМНИНГ

Олтмиш ёшда, наврўз куни, дув³⁵ йили,
Турди, ажал йўлин тўсди отамнинг.
Бу дунёнинг иши бўйламиш, бали,
Умрининг танобин кесди отамнинг.

Молу дунёларга кўнғил қўймади,
Бу жаҳоннинг ишратини суймади,
Эски шолдан ортик пўстин киймади,
Маҳнапар уйи бўлди қасди отамнинг.

Дерди: “Дунё турмас, умри боқий йўқ,
Кундуз – рўза, кеча – тоат, уйқу йўқ,
Туйган туяр, туймаганда туйғу йўқ,
Пайғамбар дасгидир дасти отамнинг.

³⁴ Гизламоқ - яширмоқ

³⁵

Лйтмасдим, сўзларим бўлмаса чиндан,
Ҳаққа етар ким бош узмас заминдан,
Ярмиси малакдан, ярмиси жиндан,
Мужовур³⁶сиз бўлмас усти отамнинг.

Уч юз эран - Нуқабо³⁷-ла куришди,
Чилтанда отамга назарим тушди,
Нужабо³⁸да ҳафтанларга қоришди,
Абдоллардир чин пайвасти отамнинг.

Олам ичра одам қолмас қолар ном,
Бу сирни оқил билар, билмас авом,
Жони жаннат ичра, кўкда бардавом,
Ерда хушвақт ётар нусти отамнинг.

Маҳтумқули, пинҳон сириг бор ичда,
Комил топсанг, кил хизматин саришта,
Маҳшар кун қайғусиз кезар беҳиштда –
Ҳар ким чиндан бўлса дўсти отамнинг.

³⁶ Мужовур – яқин киши

³⁷ Нуқабо – нақибнинг кўплиги, худога яқин кишилар, авлиёлар

³⁸ Нужабо – нажибнинг кўплиги, валийларнинг руҳий-маънавий даражаси

ОТ ИСТАРМАН

Карам эгсанг қодир Аллоҳ,
Дунёликдан тахт истарам.
Толеим уйқуда қолмиш,
Бир очилмиш бахт истарам.

Йўқсизлик бир ёмон йўлдир,
Фақирлигим, калта қўлдир,
Халол ризқ бер, касбим билдир,
Кимё – ўглиқ шахт истарам.

Ёлгон дунёда юрмоққа,
Давлат бер ишрат сурмоққа,
Умр тиклаб, кун кўрмоққа,
Саксон йил фурсат истарам.

Ҳожи Бектош, Абдулқодир,
Қул Аҳмад, имом Ризодир,
Фаридиддин авлиёдир,
Баридан ҳиммат истарам.

Фироғий, ишққа егиндим,
Дарё кирдим, мавжга тушдим,
Хор қолмасин пушба-пуштим,
Барқарор давлат истарам.

РОЙГОН АЙЛАДИ

Қайғу-ғамда азиз умрим сўлдириб,
Шум фалак азобим ройгон³⁹ айлади.
Ёзган китобларим селга олдириб,
Кузларим изида гирён айлади.

Ғофилликда душман олди ташимиз,
Тарқатди ҳар ёнга тенгу-тўшимиз,
Беш йилда бир китоб қилган ишимиз –
Қизилбошлар олиб вайрон айлади.

Бир нечамиз қўли боғлиқ қул бўлиб,
Нечалар изида сарғайиб, сўлиб,
Ким пул бериб, анинг баҳосин олиб,
Ҳар кимга бир аниқ баҳо айлади.

Бераҳм шум фалак менга билдирди,
Йиғламоқдан гул юзларим сўлдирди,
Қўлёзма китобим селга олдирди,
Душманганимни Жайхундарё айлади.

Нечалар дунёда бўлди бир киши,
Нечанинг оғзини тўлдирмас оши,
Нечанинг мотамдан қутулмас боши,
Кеча-кундуз вовайлото айлади.

Куйдирар шум фалак зулми-жафоси,
Ёлғондир, ишонманг аҳду вафоси,
Махтумқули, йўқ бу сўзнинг хатоси,
Фалак алиф қаддим дуто айлади.

БҮЛДИМ ГИРЁНА

Ёзимим ёд этиб, юзим хок этиб,
Сахар полиш билан бўлдим гирёна.
Дийдадан ёш тукиб, сийнам чок этиб,
Телбадек ўзимни урдим ҳар ёна.

Кўнглимни узгандим жумла жаҳондан,
Не жаҳондан, балки қўл уздим жондан,
Хизрдан, Исодан, Шоҳимардондан,
Ҳиммат истаб боқдим сўйи осмона.

Осмоннинг юзидан қаҳкашон учди,
Ногаҳон уч эрга назарим тушди:
Иков яшил киймиш, бир сафедпўшди(р),
Кўзим кўрди, тилим келмас фармона.

Бири келиб, қўлин кўксимга урди,
Бири бир тиг билан юрагим ёрди,
Лабимга лаб қўйиб, бири дам урди,
Дерлар: “Арзинг дегиш Шоҳимардона!”

Булар шундай дегаҳ, тилим ечилди,
Қона-қона бу ишк майи ичилди,
Кўнглимдан егги хил савол кечилди,
Дедим: “Рухсат бўлса, келсин забона”.

Икки узун эрдир, бири паст қаддир,
Дедилар: “Хуш вақтдир, яхши фурсатдир,
Сўзинг бўлса сўра, - дерлар, - рухсатдир,
Кўнглингдаги сўзни келтир баёна!”

Дедим: “Кўкдан оғир, ердан мард надир?
Дарёдан бой надир, тошдан сахт надир?
Ўтдан ҳароратли, муздан сард надир?
Заҳардан аччиқроқ недир бу жона?”

Дерлар: “Ёмон тухмаг оғир осмондан,
Қаҳрсиз, яхши сўз кенгдир жаҳондан,
Мунофиқнинг кўнгли сахт сангистондан,
Аҳли қоне ўхшар баҳри-уммона,

Жабр этувчи султон ўтдан ҳам ўзган,
Бахилдан тиласанг, совуқдир муздан,
Фақирга жабр этмак заҳарли сўздан,
Ўнгидир бу сўзлар, биздан нишона”.

Булар шундай дегач, ўрнимдан турдим,
Юриб, этагига қўлим еткурдим,
Маст бўлдим, сушт бўлдим, ақлим йитирдим,
Гап-калом топмадим, қолдим ҳайрона.

Дерлар: “Биз уч киши бўлдик устодинг,
Доим дoston бўлсин оламда отинг,
Махтумқули, вақти, иста муродинг...”
Бу сирни гўл очар, ё бир девона.

ОЛАМГА БЕЛГИЛИДИР

Дўстлар-о, дўстим менинг ширин жондан севгилидур,
Жон каби пинхон жаҳонда олама белгилидур.

Болн била борсам анга, хандон ўлурса гуззари,
Тутсам ул ерда ватан, ул ерки онинг йўлидур.

Дерди ёр: “Мен ошигим ўз қўлим-ла қатл айладим”,
Андин аввал гам мени поймол қилиб ўлдиргудур.

Ўзга ошиқларинг ўлса пойи банд зулф ториға,
Мен ғариби банданинг ҳам оёғи, ҳам қўлидур.

Ғайри-ла базм айлаюб, айласа хуш кўнглини ёр
Мажлис ичра ёд этиб денг: “Ул ғариб қайғулидур”.

Ёр келар, вақт-да кетар, ғафлатга ботмиш кўзларим,
Очаман десам, очилмас, не оғир уйқулидур.

Билмасдан сўрганларга айтинг, бу ғариб отимиз,
Асли геркез, юрти Атрак, оти Махтумқулидур.

ШИФО БЕР

Бу чўлда раҳм айла ғариб холима,
Оламни яратгон субҳон, шифо бер!
Кўн оғриқли, дардли ширин жонима
Ё, Мустафо, фахри жаҳон, шифо бер!

Ўн икки имом, бир-биридан сарвар,
Етти валий, ёрон бўлиб мадад бер.
Машҳад, Қора Бобо, Ё Шис пайғамбар,
Ҳасан, Хусан, Шоҳимардон, шифо бер!

Нух пайғамбар, назар айла бир нафас,
Умримни беҳуда ўтказдим – абас,
Зикриё пайғамбар, ё Ҳизр, Илёс,
Ковус, Қиёс, Мусо, Имрон, шифо бер!

Иброҳимнинг жондан айрилди тоби,
Каъба борган хожи топар савобин,
Қара Олам ота, Ё Холид наби,
Кўзли ота, Бобо Салмон, шифо бер!

Ўғил кўриш бахтин бермай худоси,
Изида нишон йўқ, чиқиб навоси,
Деву пари, инсу-жинснинг подшоши –
Сулгон бўлган шох Сулаймон, шифо бер!

Ўзинг қўллаб юбор, ё Раббим жалил,
Барчанинг ризкига ўзингсан кафил.
Ё Довуд, Ё Жиржис, Иброҳим Халил,
Абу Бакр, Умар, Усмон, шифо бер!

Дод айлаб, тилимдан қилдим фиғонлар,
Ёш ўрнига оқди кўзимдан қонлар,
Хоразм юртида ётган жононлар,
Исми Махмуд – эр паҳлавон, шифо бер!

Мавлон, етказ масканимга, юртимга,
Юзим тушсин арслонимга, итимга,
Махтумқули айтар: менинг дардимга
Дунёнинг табиби – Лукмон, шифо бер!

ШОҲИ ҚАЛАНДАР

Ошиқлар аҳлининг хони, султони,
Тажаллий тахтининг шоси қаландар.
Кезарман йўлларни, йўқотиб ёрни,
Билмайман, хабар бер, Қайси, қаландар?

Мен бу йўлда шунча зилла⁴⁰ бўлмишам,
Бунда қолиб ожизлигим билмишам,
Шаблийни, Мажнунни олиб келмишам,
Паҳлавони Пирёр, Вайси қаландар.

Хабар олдим боғу-бўстон гулидан,
Ранги сўлмиш боди-хазон елидан,
Гардани каж қаҳба фалак элидан,
Бинафша тугармиш ёси, қаландар.

Хушим йўқдир уйнаб-уйнаб, кулмоққа,
Рақиб қўймас сен томонга келмоққа,

⁴⁰ Зилла - адашди.

Бир хилватда ёр хабарин олмоққа,
Сенда бор ошнолик ҳиси, қаландар.

Кундузинг фикрдир, уйдир оқшоминг,
Шу зайл ўтказдинг, вақтинг-айёминг,
Ё, Раб, қарам этсанг бизга бир жоминг,
Қимматин айт, не баҳоси, қаландар?

Севсанг ул яратган қодир субҳонни,
Мен ғарибни ҳам шод айла пинҳони,
Қутарди оламни, тутди жаҳонни,
Ошиғинг ноласи, саси, қаландар.

Махтумқули айгар, устихон сенинг,
Тан сенингдир, томир сенинг, қон сенинг,
Қиймат учун ақл сенинг, жон сенинг,
Дудоғимга тутгил тоси⁴¹, қаландар.

ЕТИШДИ СОЛИМ

Қариликда қўлдан кетди инсофим,
Леё, дўстлар, элликка етишди солим.
Қарим-о, кун-кундан кам бўлди хавфим,
Дам-бадамдан ортди бу ёмон феълим.

Дариғо, дин учун йўқдир бир ишим,
Умрим адоланди, оқарди ришим⁴²,
Қувватим камайди, тўкилди тишим,
Йигитлик авжида ҳануз ҳаёлим.

⁴¹ Тос – қадах

⁴² Рипи – соқол

Кунгил дунё зарин излаб турибди,
Куз ҳам гузалларни кўзлаб турибди,
Тил ҳам гийбат, ёлгон сўзлаб турибди,
Шайтон бир кофирдир, нафсим ҳам золим.

Сендан мадад етишмаса, ё Жаббор,
Бу балодан бош кўтармоқ қачон бор?
Ҳавойи ҳаваста бўлдим гирифтор,
Ҳақ қуллигига йўқдир мажолим.

Дўстлар, эътиборим йўқдир умрга,
Бахтимнинг сиёси ранг бер кўмирга,
Толеим қуёшни ботмиш ул ерга,
Эгам, сен уйғотгин мудроқ икболим.

Худованд-о, гарчи нафсим ёмондур,
Тилагим даргоҳдан нури иймондур.
Шўриним беҳаддир, гуноҳим кондур,
Сен ўзинг кечиргил, ё, Зулжалолим!

Махтумқули ишқ ўтига бирёнман,
Эл молига, мен ҳолимга бирёнман,
Қўрқув-умид ўртасида ҳайронман,
Тонг-ла маҳшар, ё-Раб, не ўлур ҳолим?

НЕЛАР КҰРИНАР?

Сайл айладинг бу жаҳонга,
Жаҳонда нелар кўринар?
Искандар, Жамшид қурдирган
Баланд бинолар кўринар.

Бешалари⁴³ шер, палангли,
Гулгузор, новча билангли,
Кун тушмаган тор ўлангли,
Чашмали зовлар кўринар.

Яратган бор этди йўқдан,
Тоғлар дунё сурар кўпдан,
Сўрсанг хабар берар Нухдан,
Сасиган овлар кўринар.

Чоғлан, ёлғон дунё, чоғлан,
На кулган қолар, на йиглан,
Қор-ёмғирлар, бурж боғлаган
Камарли товлар кўринар.

Бошидан тумани кетмас,
Лйём кечиб, ерга ботмас,
Чўкиб қолмас, ўлмас, йитмас,
Қўрғонли товлар кўринар.

На кулба қолар, на четан,
Санамлар сайл этиб ўтан,
Тўти, булбул маскан тутан,
Ҳаволи боғлар кўринар.

Махтумқули, ким бор - ўлмас?
Ажал тўймас, замин тўлмас,
Осмон тушиб, ер чўврилмас,
Кун юрар, ойлар, кўринар.

БУ НЕ ТАРХИС – ТАВАЛЛОДИР

Юзим ёр юзига тушса, тилим “Алхамдулиллоҳ” дур,
Агар қаҳрига учрасам, ўкирим “Қулхуваллоҳ” дур.

Бу даргоҳи турур қурбат⁴⁴, эрур ул ҳодийи ваҳдат,
Муҳаббатнинг мақомида анинг аз васфи “Лавло” дур.

Фалаклар пардибонидир, замин соясига мухтож,
Икки наълайни Аршнинг бошида тожи аълодур.

Агар мискин, агар бир бой, топарми сенсизин ҳеч рой,
Ёмондир айрилиқ, э-вой, араб лафзинда “вайло” дур.

Жавор⁴⁵ингдан жудоларга, кўйингда жон фидоларга,
Сени исгар гадоларга закот ҳуснингда авлодур.

Эрурман бир гуноҳкоринг, ҳамиша ошиқи зоринг,
Юзин кўрмасам ул ёрнинг, қачон кўнглим тасаллодур.

Фирогий, неча вақт ўлди, хабар топмасман ул ёрдин,
Ёпарман отапи ишқда, бу не тархис⁴⁶ – таваллодур.

⁴⁴ Яқинлик

⁴⁵ Қўтқинчилик қилиш

⁴⁶ Тархис – руҳсат қилиш

СЕВМИШАМ СЕНИ

Ё ҳабиб, Ҳақ расулисан,
Чин жондан севмишам сени.
Дарвешлар қадр кечасин
Севгандек севмишам сени.

Айлаюб сайру сайрони,
Гашт этсам кулли Эрони,
Мисли Иброҳим – Сорони
Севгандек севмишам сени.

Ёқуб юрт этди Канъонни,
Ўғлидир Миср султони,
Мисли Юсуф – Зулайҳони
Севгандек севмишам сени.

Ёлғончини тутди оти,
Улардир ишқнинг бунёди,
Мажнун – Лайли паризоди
Севгандек севмишам сени.

Тилди тоғларнинг зер⁴⁷ини,
Топмасдан бири бирини,
Ошиқ Фарҳод ул Ширини
Севгандек севмишам сени.

Эгди мени дунё моли,
Бўлмади ишқим камоли,
Сайфулмулук – Моҳжамолни
Севгандек севмишам сени.

⁴⁷ Тағ, ости

Босди муҳаббат нишони,
Ғашт айладим чор ғушани,
Яманда Варқа – Гулшони
Севгандек севмишам сени.

Кетди қўлдан ихтиёри,
Қолмади сабру қарори,
Ошиқ Наврӯз – Гулфархорни
Севгандек севмишам сени.

Бир кун йўлиқиб Хизра,
Турдилар ниёз, назра,
Бир-бирини Вомиқ-Узро
Севгандек севмишам сени.

Кездилар Румнинг тузини,
Бердилар Ҳақнинг қарзини,
Аризда Қамбар – Орзуни
Севгандек севмишам сени.

Тутмади улар дунёни,
Қолмади ёри-ёрони,
Мисли ул Тоҳир – Зухрони
Севгандек севмишам сени.

Бу дунё қолдирди кимни,
Хуш тугинг беш кунлик дамни,
Ошиқ Ғариб – Шоҳсанамни
Севгандек севмишам сени.

Махтумқули, дунё фоний,
Ўтибдир Рустамлар, қани?
Ой – кунни, замин – осмонни
Севгандек севмишам сени.

ГУЛГА МЕНГЗАР

Эй, ёронлар, яхши ёрнинг
Қўйни жаннат, гулга менгзар,
Сўзласа дурлар сочилар,
Забони булбулга менгзар.

Ишқ ўти ёндирди бизни,
Сўраманглар мендан сўзни,
Ёрнинг ойдек қизил юзи
Гўё ою кунга менгзар.

Нола чекдим ларди фироқ,
Етай десам йўлим йироқ,
Қалам қошди, бодомқовоқ,
Сочлари сунбулга менгзар.

Зулфларига уриб шона,
Мени ул қилди девона,
Гўё ул шам, мен – парвона,
Ёндим, таним кулга менгзар.

Куйган йўқ дунёда менча,
Дийдор кўрмак йўқ гуйгунча,
Тишлари дур, огзи гунча,
Бел ингичка – қилга менгзар.

Кўзи наргис, бўйи шамшод,
Киприклари мисли пўлот,
Пари пайкар сарви озод,
Дада-дада гулга менгзар.

Кўксида бор қўша нори,
Оқ юзида дона холи,
Лабларидан оққан боли,
Шаҳд ила шакарга менгзар.

Ўзига кўндир биноси,
Кийиб рангба-ранг либоси,
Қўлига қўйган ҳиноси,
Гўё қизил хунга менгзар.

Махтумқули, бўлдинг хароб,
Истаб топмай ёрни сўраб,
Ўтирарсан йўлга қараб,
Йўл топмаган кўрга менгзар.

ТАШ⁴⁸ ҚОЛДИ

Не завқу сафолар йигитлик билан,
Баҳор бўлиб ўтди, биздан таш қолди.
Қариллик етишди минг қулфат билан,
Мезон етди, хазон келди, қиш қолди.

Умримни сарф эгдим ҳой билан войга,
Қуллуқ-тоат айламадим Худойга,
Йигитлик асарин ўтказдим зое,
Эмди на куч-қувват, на бир жўш қолди.

Умримнинг қолмади бир зарра шоди,
Ҳеч кимса эшитмас оҳни-фарёди,
Жисмим кабоб этмиш айрилиқ ути,
Юраклар қон бўлиб, кўзда ёш қолди.

Ҳар бир қулга шум айрилиқ солинди,
Жисмим хазон урди, гули сўлинди,
Ғазнаси урилди, уйи таланди,
Не анда бир ақл, на бир ҳуш қолди.

Қўйди мени юз минг озорга фурқат,
Кечам узун бўлди, тонг отмоқ диққат,
Ғусса билан кун кечирмоқ машаққат,
На жонда фароғат, на бир айш қолди.

Айрилиқ жон-жисмга кўп озор берди,
Ранжу алам чекдим, таним сарғарди,
Ғусса билан соч-соқолим оқарди,
На руҳда шод, на кўнгилда ҳуш қолди.

Махтумқули, ишим қийлу-қол бўлди,
Шум айрилиқ бирла ақлим лол бўлди,
Билмадим, не савдо, нечук ҳол бўлди,
Жон тандан айрилди, қуруқ лош қолди.

БОШ БЎЛМАНГ

Насиҳат айлайин, тингланг йигитлар,
Пес хотин бошлаган тўйга бош бўлманг!
Минг насиҳат айтсанг бирисин тутмас,
Оғзибир бўлмаган уйга бош бўлманг!

Дагдаға айламанг, солишма қилманг,
Халол савдо қилинг, чолишма қилманг,
Хуш мулойим бўлинг, кўпсухан бўлманг,
Номард ила ҳаргиз кўзу қош бўлманг!

Ҳаргиз отанг бўлса, бўлмагил кафил,
Эскидан нақл бор: “Кафиллар сафил”⁴⁹.
Мен айтаман, тингламасанг ўзинг бил,
Оёқчаларларга сира бош бўлманг!

Насихат тингласанг, эрнинг эрисан,
Олмасанг насихат кўннинг бирисан,
Йўқса товонини ўзинг тўларсан,
Оғзи ола қавмларга бош бўлманг!

Тўғри юрган, тўғри турган тўк бўлар,
Бевақт юрган маломатга ўк бўлар,
Умринг бўйи тўплаганинг йўк бўлар,
Ҳаром суйган йигитларга бош бўлманг!

Ҳаргиз ёмон билан бирга юрманглар,
Уйнаб-кулар жойга бирга борманглар,
Кўсти стар бир кун, ёлгон деманглар,
Қуда бўлиб, бир балога дуч бўлманг.

Махтумқули, кўп савдоли бошинг бор,
Умринг узоқ, юздан ошар ёшинг бор,
Ўзингни бил, ўзгага не ишинг бор?
Бохабар юр, Ҳақ ёдидан таш бўлманг.

ЗҶҮР БҶҮЛАР

Яхшиликда элга ўзини таънитган –
Олқиш олиб, даражаси зўр бўлар.
Ёмон бўлиб, яхшиликни унутган –
Иззатин йўқотиб, итдек хор бўлар.

Мунгли бўлар муродига етмаган,
Гуноҳкордир Ҳақ амрини тутмаган,
Ўз ризқига ҳеч қаноат етмаган
Кўзин тикар, ёт ошига зор бўлар.

Ҳар ким ёмонласа тенгу-гўшини,
Ўзи мушкул этар осон ишини,
Ким тарқатса ақл билан ҳушини,
Қилган ишин билмас, шармисор бўлар.

Заҳ жойдан қочади боди кўзиган,
Беихтиёр бўлар қўли танғилган,
Қуранда йиқилган, жангда енгилган,
Ичи тўла номус бирла ор бўлар.

Ғайрати кам бўлар ғазаби ознинг,
Тенгиси паст бўлар мотамда сознинг,
Уйига борсангиз бир бениёзнинг
Гавдаси қисилар, кўнгли тор бўлар.

Ким балони сотиб олса бошига,
Рашик этиб, рақиблар ўтар ташига,
Жадал қилса ким қилолмас ишига
Савдосидан кела билса – эр бўлар.

Охир тавба қилмас янглиниб ёзгон,
Ут ёксанг қайнамас бир қуруқ қозгон⁵⁰,
Фаҳм этинг, ҳар ерда бир феъли озгон,
Ёвуз мусаллатга⁵¹ сазовор бўлар.

Хазонга айланди умрим тар гули,
Назарин паст тутар қўлдан бергили
Беиқбол ёзиқли, ёмон кўргили,
Тўқнаш келса бир ёмонга ёр бўлар.

Унгу сўлда кўрсанг ҳар кас ғулومин,
Ундан аямагил Тангри саломин,
Ким ўқиб унутса Ҳақнинг каломин,
Қиёмат кун икки кўзи кўр бўлар.

Ҳоли мушкул бўлар куйиб-ёнганнинг,
Имони шикаст топар ҳаром еганнинг,
Қасдан рўза, намозини қўйганнинг,
Ўзи кофир, билинг, жойи дор бўлар.

Махтумқули, сўзла ҳарна билганинг,
Ўзингга камлик бил айтмай ўлганинг,
Тарошлаб сўйлагил дилга келганинг,
Сендан авлодларга ёдигор бўлар.

⁵⁰ қозон

⁵¹ Уралган

ЭЛНИ КЎЗЛАР

Элидан айро тушган –
Оҳ урар, элни кўзлар.
Йўлидан айро тушган –
Жаҳд этиб йўлни кўзлар.

Кўкда фалак гардондир,
Халқ ерда саргардондир,
Не бозигар жаҳондир?
Кўз очган молни кўзлар.

Кимларда олтин тождир,
Кимлар гадо мухтождир,
Кимлар буткул ғаллочдир,
Ким парча⁵² хол⁵³ни кўзлар.

Ким нон топмас емоққа,
Ким жой топмас қўймоққа,
Ким тўн тонмас киймоққа,
Ким ипак шолни кўзлар.

Бу жаҳон бир пуштадир,
Ким зинда, ким куштадир,
Ҳар банда бир ишдадир,
Ҳар ким бир ҳолни кўзлар.

Ҳангом узун, умр оз,
Тўрт фаслга бошдир ёз,
Кўкда қанот ёйган ғоз –
Кўзлари қўлни кўзлар.

⁵² кийим

⁵³ Узунлик ўлчов бирлиги

Махтумқули, хуш айлаб,
Кезгин дийданг ёш айлаб,
Далли кўнгил жўш айлаб
Юз минг хаёлни кўзлар.

СЕЛ БИЛАН

Баланд тоғларнинг бошида
Булут ўйнар сел билан.
Мард йигитга тўю-байрам
Ҳар иш келса эл билан.

Тил билганлар гўнг бўлибди,
Олтин, қумуш занг бўлибди,
Паншпа қачон тенг бўлибди
Учрашганда фил билан?

Ўтлоққа қочар бузоқлар,
Пода бошлар яхши говлар,
Танилар асл бедовлар
Эски, йиртиқ жул билан.

Ҳаром ишдан қочар пирлар –
Тулки сарқитидан шерлар,
Қустирмасдан қўймас, дерлар,
Қўймоқ есанг қил билан.

Ҳақ бандаси Ҳаққа чопар,
Ёмон ўз феълидан топар,
Махтумқули айбин ёпар
Ош, қилич-у тил билан.

ҚАДРИН НА БИЛСИН

Харрозбон⁵⁴ қўлига тушса олғир боз⁵⁵
Қаногдан айрилар, қадрин на билсин.
Бир чўпон қўлига тегса бир олмос
Чақмоқ тоши қилар, қадрин на билсин.

Фақирга муносиб сабру қаноат,
Бойларга ярашар хайру саховат,
Эшак минган касга тушса шохлик от,
Тўким уриб сулар, қадрин на билсин.

Комил бўлмас ул шарбатдан тотмаган,
Воқиф бўлмас сўз аслига етмаган,
Далли Мажнун ишқи асар этмаган
Паризод Лайлининг қадрин на билсин.

Мажлис кириб, маъракага бормаган,
Беклик қила олмас берим бермаган,
Чўлда очлик машаққатин кўрмаган,
Уйда иссиқ ноннинг қадрин на билсин.

Ўтгандан сўнг одам англаб давлатин,
Билмас давлат билан ўтган навбатин,
Чекмай киши беморликнинг захматин,
Бу тўзал соғликнинг қадрин на билсин.

Занжирни берк этиб, лангар солмаган,
Гидробга тушади хушёр бўлмаган,
Кемаси қўлмақда ботиб қолмаган,
Қуруқ қаро ернинг қадрин на билсин.

* Тегирмончи

• Қуш

Айрилиқ ўгида ёниб пишмаган,
Золимлар элидан ўлка опмаган,
Ватандан айрилиб, ғариб тулмаган,
Ўлкасида элнинг қадрин на билсин.

Йигит эмас бир иқрорда турмаса,
Ўлов қадрин билмас киши хормаса,
Ўрдак, ғала ғозлар чўлни кўрмаса
Сарчашмали кўлнинг қадрин на билсин.

Махтумқули айтар ёру ҳамдамга,
Келинг, дўстлар, шукур қилинг бу дамга,
Зотидан сўз фахмин билмас одамга
Минг маъни сўзласанг, қадрин на билсин.

РАФТОРИДИР

Йигит кўнглига ситинган
Оғнинг кўрки рафторидир.
Элга, улусга хуш келган –
Ош, қилич, эр гуфторидир.

Олдга қара, ортинг кўзла,
Хуш сўзинг де, қаҳринг гизла⁵⁶,
Сўзлаб билсанг яхши сўзла,
Халқ ёмоннинг безоридир.

Дунё дароз, умр қолмас,
Ажал келса чора бўлмас,

⁵⁶ Гизла - яшир

Не иш борин одам билмас,
Барча иш Ҳақнинг коридир.

Ўтар даврон, бермас солим,
Ҳар ким жом берса бир чалим,
Бугун даврон сурса золим,
Эрта Ҳақ ғариб ёридир.

Ўз эрким билан сўз дейман,
Келажак ризққа гам ейман,
Жаҳонда бор ишдан ёмон
Бир мўъминнинг озоридир.

Анлгамас тўғри келмаса,
Сирлашарга ёр бўлмаса,
Эл-юртда қадри қолмаса
Сўз ҳам не дардга доридир?

Махтумқули, сен дамба-дам,
Охират сари ур қадам,
Яхши-ёмон барча одам
Ажалнинг гирифторидир.

ТУМАН ПАЙДО

Келса наврӯз оламга, ранг қилар жаҳон пайдо,
Абрлар овоз бериб, тоғ қилар туман пайдо,
Бежонларга жон кириб, очарлар даҳон пайдо,
Кўкармаган гиёҳлар кўкариб равон пайдо,
Қиларлар ҳайвонотга ҳам суду зиён пайдо,
Ер юзига ёйилиб, юрарлар ниҳон пайдо,
Вобаста даҳон қушлар қиларлар забон пайдо.

Чул тарафин беркитиб, дар очар сувга харчанг,
Замин сабззор улиб, таниндан айрилар занг,
Чунбандалар маст улиб, гуё ичмин арак, банг,
Хар опёнининг ўзига ўз овози бўлар кенг,
Сабза ичра сандувоч юз тилда қилар оҳанг,
Замин Хизрнўш улиб, гул битармин раиба-ранг,
Хуружга келиб олам, қиларлар фиғон пайдо.

Суруд-у сало бирла, жаҳон юзи ободдир,
Ўлма сурудга мағрур, поёнаси бебоддир,
Ҳақ ишқида зинда жон, билинг, боқий ҳаётдир,
Хар тандаки ишқ ўлмас, рўзи азал мамотдир,
Ёз ўпунча еру қўк, кундан кунга зиёддир,
Бир ҳашри-қиёматдир, бир ёвми аросатдир,
Даҳр ичра бўлар ҳар дам, жаҳон ичра жон пайдо.

Зарбофга завқи ўлма, бақо йўқдир давлатда,
Умринини бодга берма сен бу дорулмеҳнатда,
Ётар сенга эрта-кеч не ёзилса қисматда,
Жонингга жафо айлаб бунча кезма ҳасратда,
Савоб яхши амалда ё соф яхши ниятда,
Олам барча хизматда, одам ёғиб ғафлатда,
Ҳосилинг отаи бўлғай, айласанг ёмон пайдо.

Махтумқули, йиғларман бу бахти-сиёҳимдан,
Қўрқаман жон офати, қўл-оёқ гувоҳимдан,
Умидим ҳосил ўлмас бу умри табоҳимдан,
Жон куйди жасад ичра бу отаи оҳимдан,
Қўлим очиб тиларман ҳожатим Аллоҳимдан,
Бандаман, умидим кўп ул қарамли шохимдан,
Айлағай аросатда гул каби имон пайдо.

ОТИ КЕРАК

Ном қозонар мард йигитнинг
Аввал бедов оти керак.
Меҳмонни кутиб олмоққа
Яхши муҳаббати керак.

Мард керак жафо чекмакка,
От керак дара кечмакка,
Супра ёйиб, нон тўкмакка
Кўнгилнинг ҳиммати керак.

Қўлинг силта хомхаёлдан,
Сенга фойда йўқдир молдан,
Рўзигор ўтса ҳалолдан
Орифлар суҳбати керак.

Юрисанг хизмат қилмоққа,
Пайгамбар йўлин билмоққа,
Дарवेशлар кўнглин олмоққа
Қўлида давлати керак.

Маҳтумқули бир гадойдир,
Барчани сақлар Худойдир,
Агар мискин, агар бойдир –
Келганга хизмати керак.

ТОПМАССАН

Неча ишни ақл билан жам этсанг,
Чатишган палакдек ҳисоб топмассан.
Бу жон соғлигида хайр қозонгил,
Ер остига кирсанг, савоб топмассан.

Бунда не иш қилсанг унда қаровли,
Сен ҳам яхшилардан олавер бовли⁵⁷,
Ҳали ҳам кеч эмас, эй, одам ўғли,
Олимлар камайса, адаб топмассан.

Йигирма ёшида эрнинг не ғами?
Йиқар тоғу тошни эритар дами,
Бир кун ўтар йигитлигинг мавсуми,
Йиғлаб-йиғлаб сўрсанг, жавоб топмассан.

Йигит бўлсанг, юргил яхши от билан,
Бедов миниб, кезгил паризод билан,
Умрингни ўтказгил жамоот билан,
Масжиди йиқилса, меҳроб топмассан.

Кўринг Махтумқули, нечук хун ўлди,
Саҳар вақти эранларга дуч бўлди,
Бир коса май ичиб, жонга нўн ўлди,
Ҳар кун коса гўла шароб топмассан.

⁵⁷ Ибрат, уртак

ҚИММАТ ЯХШИДИР

Савдогарлик қилиб бозор кезгандан
Олсанг насиҳатим – қиммат яхшидир.
Ҳотам бўлиб, кунда тилло бергандан,
Кўнгилдан қилинган қиммат яхшидир.

Бир мард афзал муҳаннасининг⁵⁸ юзидан,
Уруш куни санчар ғаним кўзидан,
Ҳар ким тонар айтган сўзидан,
Динга мункир бўлган Язит яхшидир.

Хайрни тарк этиб, бад излагандан,
Дўст бўлиб, дўстидан сир излагандан,
Худони унутиб, лоф сўзлагандан –
Саксон-тўқсон яшар аврат яхшидир.

Қодир Эгам жисмимизни бор этган,
Беақдир Ҳақ ишидан ор этган,
Бемаҳал солинган бузуқ кўприкдан
Жаҳаннам устида сирот яхшидир.

Беш вақтни баржой қил мусулмон эсанг,
Билиб охиратинг ғамини есанг,
Жонинг борлигида хайр қозонсанг,
Ётар жойинг роҳат – қуммат⁵⁹ яхшидир.

Сўз маънисини чиқар бир яхши жойдан,
Беҳабарлар айро тушар Худойдан,
Беш вақтни билмаган беҳабар бойдан
Эрсиз, пирсиз лўли аврат яхшидир.

⁵⁸ Хунаса, гермофродит

⁵⁹ Чўпонлар ётадиган тушак

Махтумкули, кўрдинг яхши-ёмонни,
Ёлгончининг бўлмас аҳд-у-имони,
Бир оқ уй⁶⁰га борсанг олмас меҳмонни,
Ҳар кимнинг ўз эли – уммат яхшидир.

КЕТУВЧИ БЎЛМА

Кел, эй, кўнглим, сенга насиҳат қилай:
Ватанни тарк этиб кетувчи бўлма!
Ўзингдан паст бўлган ғайри номарднинг
Хизматинда қуллуқ этувчи бўлма!

Хизмат қилсанг бўлсин бир аслзода,
Ота-бобосиндан беғу бекзода,
Ҳарчанд агар бўлса очу афтода,
Ёнидан бир замон кетувчи бўлма!

Окмайин қолмасдир бир оққан ариқ,
Бир танда одамки, семиз ё ориқ,
Бир юзи чирикдир, бир юзи ёруғ,
“Чирик” деб қаттиқ сўз айтувчи бўлма!

Яхшилардан ҳаргиз чиқмас ёмонлик,
Асли ёмон бўлса, бермас омонлик,
Аслига тортади покиза қонлик,
Покликни попоқка сотувчи бўлма!

Бир насиҳат берай, пандимни олсанг,
Имтиёз айлагил ўтирсанг-турсанг,

⁶⁰ Ўз юртидан бадарға қилиниб, бошқа юртга мажбур кўчирилган оила, оқ уй снѐсати.

Индамай хабарсиз бир жойга борсанг,
Киши ошин тузин тогувчи бўлма!

Чақирилган жойга ҳеч бора кўрма,
Чақирмаган жойга кўринма, борма,
Уятсиз кишидек суқилиб юрма,
Буюрмаган ишни этгувчи бўлма!

Агар сен ҳам бўлсанг юмшоқ, мулойим,
Сен мулойим бўлсанг, қулинг бўлойин,
Қулогимга берган пандинг олойин,
Кишига қаттиқ сўз айтгувчи бўлма!

Нам тушмаса кўкдан, ер най кутармас,
Йиғилса минг қайғу бир иш битирмас,
Эр йигит кўнглига қайғу келтирмас,
Номард ўғли каби қайғучи бўлма!

Мард ўғлидир, элга ёзар дастурхон,
Тўғри сўз устида берар ширин жон,
Умрини ўтказиб демасдир ёлгон,
Жаҳд айлаб, ёлгон сўз айтгувчи бўлма.

Сахт дил кўкраги ҳаргиз бўш бўлмас,
Ҳар неча қатланса, кўнгли хуш бўлмас,
Бир-бирова икки яхши дуч бўлмас,
Яхшини ёмонга чаггувчи бўлма.

Таваккул⁶¹ нор эрур, андиша – моя⁶²,
Кўнглингни юборма ҳар қайси жоя,

⁶¹ Суяниш

⁶² Ургочи туя

Барчанинг иллончи қодир худоя –
Ундан ўзгани ёд эттувчи бўлма.

Ёвкур бўлсанг ўқ ур нафсинг кўзига,
Боққил чин кўз билан Мусҳаф⁶³ юзига,
Алданиб кирмагил шайтон сўзига,
Аллоҳнинг амрини қўйгучи бўлма.

Агар десанг енгил бўлсин оғирлар,
Малҳам бўлки, битсин бирён багирлар,
Йўликса кўзингга ночор сагирлар,
Уларнинг ҳолига кулгучи бўлма.

Кичикликдан ибодатга бўйин қўй,
Қиёматнинг ўйин қилсанг, ўйин қўй,
Тарк этиб дунёни, завқин-тўйин қўй,
Кир фано йўлига, қайтгучи бўлма.

Урилганман дема, тонг-ла тўқмоқ бор,
Ҳисоб-китоб бору, вазну сўроқ бор,
Ёлгончи бандамиз, сонсиз дурўғ⁶⁴ бор,
Билиб туриб ёлгон айтгучи бўлма.

Май ичсанг мартаба ҳазор ҳашрда,
Ўтни ур Каъбага тариқи ганжда,
Қуръонни куйдириб, бугга қил сажда,
Мардумга озор иш этгучи бўлма.

Гар топсанг дунёда мулки Искандар,
Қоруннинг моли ҳам бўлса муяссар,

⁶³ Қуръон

⁶⁴ Ёлгон

Охири бўларсан ерга баробар,
Кўнгилда манманлик этгувчи бўлма.

Агар чанди бўлсанг ҳам соҳиби мансаб,
Сўзин тингла, кўнглин этгунча танглаб,
Сўз топсанг сўзлагил, йўқса тур тинглаб,
Қўлдан келмас ишни этгувчи бўлма.

Тонг отса муллалар чақирар азон,
Бузилмасдир харгиз қисматда ёзгон,
Йигитлик бўстондир, қарилик – хазон,
Тасбеҳдан ўзга сўз айтгувчи бўлма.

Дейдилар: “Йиртик тўн кўрса ит қопар,
Феъли ёмон банда Худодан топар”,
Охири бир куни қиларсан сафар,
Тор кўнгил феълини тутгувчи бўлма.

Китобин очибон ўқиб мулла дер:
“Кўкаради ёмғир суви бирла ер,
Олқишу фотиҳа, дуо бирла эр”,
Мазлумга ситамлик этгувчи бўлма.

Иззат этган билан киши бой бўлмас,
Ҳар неча қатланса, мулки шай бўлмас,
Жаҳонни тарк этмай, кўнгли жой бўлмас,
Жаннатда жойингдан кетгувчи бўлма.

Қарилик келгувси, бир кун офати,
Йигитлик кетгувси, бир кун қуввати,
Ғанимат бил, ғофил, бу дам – фурсати,
Мурдадек узашиб ётгувчи бўлма.

Итнинг боласини туллаш оздирар,
Хожаси кечирар, банда ёздирар,
Армугок боласи бора ўздирар,
Бандасан, хожанга ёзгичи бўлма.

Давлатли ўғиллар ёнда бош бўлар,
Бедавлатлар қиркида ҳам ёш бўлар,
Бераҳим золимнинг бағри тош бўлар,
Борар жойга кесак отувчи бўлма.

Эр ўғил боласи бора бек бўлар,
Қамчининг остида ёмон эш бўлар,
Маърака қурмаган йигит не бўлар?
Келар-келмас сўзни айтувчи бўлма.

Мўминининг кинаси – ювган рўмоли,
Қуриганча бўлар эмиш мисоли,
Кўнглингни кинадан айлагил холи,
Куфрдек кинани тугтувчи бўлма.

Эй кўнгли, келгил сен, Ҳақни топайлик,
Нафсимиз маркабин миниб чопайлик,
Деминлар: “Ҳақ эмиш меҳру вафолик”,
Шу сўздан сен ҳаргиз қайтувчи бўлма.

Ҳақ эмиш бандага яқиндан-яқин,
Ким насиб айласа муҳаббат чақин,
Жо-бажо келтир сен бандалик ҳақин,
Хожанинг буйруғин қўйувчи бўлма.

Мен дедим бир неча панду-насихат,
Билсанг насихатдир, йўқса фасихат,

Фасиҳат билмагил, билгил насиҳат,
Ёлғончи сўзларни айтгувчи бўлма.

Мақсад – бу сўзларни қилгил эътибор,
“Умдат-ул умаро”, “меҳтар”, “иноқ”⁶⁵ бор,
Англамай сўзлама: “Томда кулоқ бор”,
Ич сиринг кишига айтгувчи бўлма.

Махтумқули, дилда кўндир армони,
Топмади оқибат дардга дармони,
Етишар бир кун Тағри фармони,
Рўзу шаб ғафлатда ётгувчи бўлма.

ЙИҚМАГАН ЭРДАН

Ҳеч кўнгил шодлиги чиқмас
Бир кўнгил йиқмаган эрдан.
Яхшилик тамаъси қилманг
Ёмонлик чиқмаган эрдан.

Кимса элга беклик қилар,
Бир мушт билан йўлга солар,
Кадхудолик йироқ бўлар,
Қаттиқ сўз айтмаган эрдан.

Яхши эр эл айбин очмас,
Кўра-била ҳаром ичмас,
Яратган ёзиғин кечмас,
Кўз ёшин тўкмаган эрдан.

Тўхтамйди чарх ўзгарар,
Замон ўтар, нарх ўзгарар,
Давлату салтанат кетар
Бир шоҳга боқмаган эрдан.

Кучокларда ясов қуни,
Шер итга бермас овини,
Пайғамбар безор ёв қуни
Йўлдошга боқмаган эрдан.

Ўз-ўзидан ақли етмас,
Оқилларнинг сўзин тутмас,
Йўқсиллик йўқ бўлиб кетмас,
Ўн ил⁶⁶ тарк этмаган эрдан.

Маҳтумқули, ёнғил, ўчғил,
Ё дол ўғир, ё дур сочғил,
Бир қуйруқсиз итдир, қочғил,
Насиҳат юқмаган эрдан!

БОШИ КЕРАКДИР

Сипоҳ бўлиб отга минган ҳар эрдан,
Ақли эмас, кесган боши керакдир.
Бир мусулмон қочса икки кофирдан
Қалласига сангсар тоши керакдир.

Мард улдирки, бўлса қўнгли раҳмли,
Ғавдаси кенг бўлиб, ўзи фаҳмли,

⁶⁶ Қисаси Рабғузидан

Кенг ерда қаргадек бўлсин ваҳмли,
Қўлида ҳунари, иши керакдир.

Қоплондек бўкириб кирса майдонга,
Тулки каби бози берса ҳар ёнга,
Турганда қоядек туриб мардона,
Олар жойдан от солиши керакдир.

Йигитнинг хаёли бўлса саринда,
Чиқар бир кун чўкиб қолмас қоринда,
Ҳийла ҳам ботирликдир эрур еринда,
Уни тўғри эллар киши керакдир.

От керак қочарга, қувса етарга,
Ёвни хуркигарга, тирик тутарга,
Майдонда санғимай ҳар иш битарга,
Йигирма, ўттизми ёши керакдир.

Бургутқушдай қанот қоққин ўнгирдан,
Муханнаслар кечар жондан, ўғилдан,
Ёвни қўйдек қалтиратган бўридай,
Эр йигитнинг мард йўлдоши керакдир.

Махтумқули, мард йигитлар чопилиб,
Кўк томирдан қирмиз қонлар сепилиб,
От солганда тўнғиз каби тўпилиб,
Йўлбарс каби ташланиши керакдир.

МАЙДОН УЧРАСА

Бедов ўлса майдон қолар армонли,
Ҳақ ишқида от сол майдон учраса.
Эр ўлса гар, хангом қолар давронли,
Вақтингни хуш кечир, даврон учраса.

Йигит борки, латгачайнар, дарбадар,
Йигит борки, дами тошни эритар,
Ўз ўрнида гайри қолса қаридир,
Мард йигитнинг оти чаман учраса.

Иппи маъқул эмас кўнгли, жонига,
Лаб тиллаб, “оҳ” деб қолади занига,
Илон заҳри бўлиб кирар танига,
Йигит қарир хотин ёмон учраса.

Юз номард ўрнини тутмас бир марднинг,
Мард тортар дардини элининг, юртнинг,
Бигирган ишини кўринг номарднинг,
Жон дебон қочади туман⁶⁷ учраса.

Махтумқули, ўғит бердинг сўз билан,
Эшитган тенг бўлмас кўрган кўз билан,
Мард чиқар меҳмонга кулар юз билан,
Номард ўзин тортар меҳмон учраса.

⁶⁷ Туман – оғир юк маъносида

ТЕПА НАДИР, ТУЗ⁶⁸ НАДИР

Етти ёшли араби от шаънида,
Маълум бўлмас тепа надир, туз надир.
Бўйга етган мард йигитнинг ёнида
Элик надир, олтмиш надир, юз надир.

Номард ўгли кўркиб қочар майдондан,
Оғоч “одам” бўлиб турар ҳар ёндан,
Муҳаннасга йўл бермагил ялангдан
Ажратолмас туман надир, туз⁶⁹ надир.

Сипоҳ бўлиб минар отин билмагай,
Ориф бўлиб ўз иззатин билмагай,
Сухбат ичра сўз лаззатин билмагай,
Англай олмас мажлис надир, соз надир.

Қарға қочар бўз қарчиғай жангида,
Кўринолмас ул майдоннинг тангида,
Оч қарчиғай, олғир лочин ўнгида
Минг йигилсин ўрдак надир, гоз надир.

Махтумқули, сўз тошади тилингдан,
Муҳаннасга йўл бермагил дилингдан,
Бу ҳунарлар келар-келмас қўлингдан,
Тилдан келар бир журъатли сўз надир.

Туз – дашт

⁶⁹ Туз -- тўзон маъносида

ГУЛ БЎЛГИЛ

Бир бедавлат элнинг беки бўлгунча
Давлатининг гулзорида гул бўлгил!
Ноасил бек хизматида қолгунча
Асил бекнинг эшигида қул бўлгил!

Ёмонни қўй, яхшиларга кўз илдир,
Қорақўнғиз ўғлини “ошпоғим”, дер,
Қаргин олган бўрилардан узоқ юр,
Қўй мисоли чор тарафга эл бўлгил!

Сулаймонсан, мўрга бир қулоқ қўйгил,
Сўзин тинглаб, жавобингни сўнг айтгил,
Ҳоким бўлсанг халқни қуёпдек чайгил,
Оқарда сув, ё эсарда ел бўлгил!

Не ишдандир – ётиб, нафсинг басласанг,
Аҳмоқликдир ўзингни кўз-кўзласанг,
Ҳар бозорда равоч бўлмоқ истасанг
Яхшиларнинг чўнтагида пул бўлгил!

Махтумқули, бордир дамнинг ҳасиби,
Етар бир кун ҳар банданинг насиби,
Инсон бўлсанг қўйгил қуруқ тавсифи,
Яхши-ёмон, барча элга дил бўлгил!

ЁМҒИР ЁҒДИР, РАҲМОНИМ

Сен қодир худодан тилак тиларман,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!
Ғарибман, ғамгинман, нолиш этарман,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Қодир Аллоҳ тўккин нусрат борони,
Экиннинг ҳамдасти, ернинг ёрони,
Ер-у-кўкнинг, Аршнинг, Курснинг субҳони,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Булбуллар маст бўлиб, олам ёйилсин,
Қайғулар даф бўлиб, ғамлар соврилсин,
Нўширавон давридек вақт чоғ ўлсин,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Раҳматинг эшиги Аршдан очилсин,
Нуринг тушиб, ер юзига сочилсин,
Ғубор кўчсин, олам гарди даф бўлсин,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Олам тақдир қилар – Ҳақнинг фармони,
Жаҳонни баст айла, чиқсин армони,
Сендан бўлар дардлиларнинг дармони,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Банда-бечораман, не бордир менда,
Раҳимсан, раҳмонсан, қарам қон сенда,
Қараминг бўлмаса, қолдир дармонда,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Даргоҳдан тиланар нолишли қуллар,
Муножот айлаюб очилар тиллар,
Ёмонлик йўқолиб, яшнасин эллар,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

Махтумқули, ишқинг айлар ирода,
Ишқингни комил эт, қўйма орада,
Ётказгин мақсадга, маҳшар-мурода,
Раҳминг келиб, ёмғир ёғдир, раҳмоним!

ДЎНАР

Ўлкада соҳиб бўлмаса
Арбоблар амирга дўнар,
Уч йил шерга учрамаса,
Тулки, шогол – шерга дўнар.

Қаҳба фалак қошиқ солар,
Бирга бериб, бирдан олар.
Ҳар кимга бир навбат келар,
Ўлка оғар – ерга дўнар.

Шер ҳар чоғда бир ов қилар,
Дер: “Овимга ким қўл қотар”,
Фил бурнин фалакка тутар,
Карг кўрса хамирга дўнар.

Ажал етар, одам тўймас,
Даврон ўтар – умр тўймас,
Тулки сарқитин шер емас,
Гар еса заҳарга дўнар.

Дард – юракда бир ўт бўлар,
Сўз – жаҳонда бир от бўлар,
Фақирга ошно ёт бўлар,
Бойиса ёт ёрга дўнар.

Мардлар жангда – тўй ичида,
Оч бўридир қўй ичида,
Номард кўрқар уй ичида,
Борсанг хира-хирга дўнар.

Махтумкули, будир дардинг,
Соҳиби керак ҳар юртнинг,
Шер зарбин кўрмаган итнинг,
Ҳар мурти бир тирга дўнар.

КЕЛГАЙ

Мусулмонлар тиг урса бир-бирига
Давлат кетиб, динлар нуқсонга келгай,
Зулм айлаб, бир-бирин олса асирга
Фалак бу фикрдан дўшмонга келгай.

Бир-бирин чопмоқ эрмас эрликдан,
Бу иш шайтонийдир, балки кўрликдан,
Оғзолалик айрар элни бирликдан,
Давлат кетиб, навбат дўшмонга келгай.

Урф-одат йўқолди, бир ҳасиб қолди,
Ёмон яловланди, йўл кесиб қолди,
Шариат ҳеч бўлди, таассуф қолди,
Замонанинг завқи шайтонга келгай.

Тингла, маскан тугган киши чўлларда,
Ҳасаддуқ камайса улуғ элларда,
Халқ устига огир тушган йилларда,
Ҳасталик кўнайиб, қасд жонга келгай.

Мусулмонсан, пок бўл оби зилолдай,
Қочавер ҳаромдан, иста ҳалолдан,
Ўлчовин кичрайтиб, тўймаган молдан,
Баракаси кўчиб, осмонга келгай.

Сўзимни тинглагил, олгил қулоққа,
Муродим – насиҳат қилмоқдир халққа,
Қозиси англамас, беги пес ўлка,
Ёмғир ёғмай, ерлар қатронга келгай.

Шаррга шухрат бермоқ – шайтоннинг кори,
Қаҳрин ютмоқ эрур Раҳмоннинг кори,
Кўпайса ҳар элнинг сари-саркори,
Ўнзоми бузилиб, вайронга келгай.

Парвардигор ўзи фақирга паноҳ,
Ул кимдир, бўлмагай тилида сано,
Қайси вилоятда кўпайса зино
Замин жунбуш айлаб, ларзонга келгай.

Махтумқули, турсам сўзим сочишга,
Англамаслар юз тутарлар қочибга,
Ҳар эл одат қилса шароб ичишга,
Бало-қазо ўшал маконга келгай.

АРШИ АЪЛОЯ

Ё Аҳмадшоҳ, ерда ёйилиб човинг,
Номинг осмон кетар Арши аълоя.
Келган навкарингдир, келмаган овинг,
Зафар зинасидан чиқ поя-поя.

Эронга қилич ур, юрит сипоҳи,
Бошингда тож бўлсин давлат кулоҳи,
Хумоюн тоғида шерларнинг шоҳи,
Гўё бир наҳангсан мавжи дарёя.

Ўрмон ичра ов қил, шерлар шерисан,
Румистон бўйнисан, девнинг бирисан,
Зол ўглининг олмос пайкон-тирисан,
Гуштасп ўғли каби балли балоя.

Пешинг Эрон бўлса, пушгинг Турондир,
Дўст ишинга хушвақт, душман ҳайрондир,
Иқболинг очилар, ишинг даврондир,
Марҳамат назаринг солсанг бир жоя.

Фироғий дер: ривож топтир сен динни,
Шоҳларнинг шоҳисан, исломнинг зеҳни,
Амринга бўйсундир Эрон заминни,
Рўз-у-шаб нолишим будир Худоя.

ЧОВДУРХОН УЧУН

Ахмад подишоҳдан хабар олмоққа
Умид этди эллар Човдурхон учун.
Соғ-саломат бориб қайтиб келмоққа
Унмади иқболлар Човдурхон учун.

Боғлар сўлиб, ёмғир бермади осмон,
Булут бавл солди, бу дардга армон,
Замин зое бўлди, фалаклар фармон,
Жаннат бўлди чўллар Човдурхон учун.

Қазонинг қаҳри бу – парин синдирса,
Фалак ҳаёл қилди – маҳрин индирса,
Дарё жушга келди – сувдан қондирса,
Муштоқ бўлди кўллар Човдурхон учун.

Изингда бўлдилар эл интизоринг,
Умид билан юрди Аннахол ёринг,
Отаназар бўлди чекарга зоринг,
Кўзлай-кўзлай йўллар Човдурхон учун.

Борса, пойи аниқ султонда, хонда,
Эли билмай қолди армони жонда,
Қазодир, қисматдир Яздда, Кирмонда,
Магар тортди қонлар Човдурхон учун.

Қуръалар гунг бўлди, фоллар шум бўлди,
Борганлар банд бўлди, йўллар бум бўлди.
Чапмалар хушк бўлди, тошлар мум бўлди,
Гўё бўлди тиллар Човдурхон учун.

Суйла, Махтумкули, олам билсинлар,
Жойи жаннатдадир гувоҳ бўлсинлар,
“Ҳақ раҳмат этсин!” деб, дуо қилсинлар,
Тамом улус эллар Човдурхон учун.

ДЕДИЛАР

Эй, ёронлар, ёзуз достон битилди,
Бир гудак фонийдан кечди, дедилар.
Охирзамон бўлди, офтоб тутилди,
Ой-куннинг шуъласи қочди, дедилар.

Ногаҳон учради айрилиқ доғи,
Сайдим Тархон чекар дарду-фироғин,
Умрининг ҳосили – нурсиз чироғи
“Боди-хазон уриб, ўчди”, - дедилар.

Кетди Авазгелди, яна зур зотлар,
Бузилди суҳбатлар, ғам бўлди шодлар,
Қардошлар, сирдошлар, яқинлар, ётлар,
Қора кийиб, қон йиғлашди, дедилар.

Бедов отли, бек камарли, яроқли,
Давлати, зийнати молига боғли,
Уйи меҳмон тўла бир эр - атоқли,
Бир баланд урдаси чошди, дедилар.

Яккалик ҳасрати бошдан ўтармиш,
Ўғилсизлик барча индан баттармиш,
Зурриётсиз эрнинг ўрни йитармиш,
Юрти йўқ, қарвони қўчди, дедилар.

Махтумқули, Туркистоннинг тураси,
Бир гўдақдир Суяюнхоннинг сараси,
Йигит кўрки, ёв кунининг ўраси,
Ушбу қаро ерни қучди, дедилар.

МОЛГА ҚАРАМАС

Аввало мол яхши, молдан бош яхши,
Бош давлатин топган молга қарамас.
Ноқобил ўғилдан дўғон даш⁷⁰ яхши,
Нодон ўғил ота уйга қарамас.

Отда оёқ бўлса, бошқа сийин бўлмас,
Эрда ғайрат бўлса иши қийин бўлмас,
Жангга кирса муҳаннасла ўйин бўлмас,
Ерга қарар, ўзга сўйга қарамас.

Оломон олдини - сардори бошлар,
Мард йигитлар найза урар, қиличлар,
Кимса одам йиқиб, кимса от қўшлар,
Обруйин топмаса, пойга қарамас.

Ёр-дўстдан кечарлар одам оч қолса,
Ёр-ёрдан айрилиб ора бўш қолса,
Ёмон хотин яхши эрга дуч бўлса,
Ёшнинг тарк этар, тойга⁷¹ қарамас.

Кўхна дунё муҳаннасининг уйидир,
Судхўр бўлса ўтли дўзах жойидир,

⁷⁰ Дўғон даш -- тутинган оғайни

⁷¹ Ҳамроқ

Олтин-кумуш кўзларининг мойидир,
Мард йигитлар бузук жойга қарамас.

Дунё кўрки нозанинлар, не жонлар,
Нодонга йўлиқди турфа жононлар,
Эрдан қолган, эри ўлган жувонлар
Мард йигитни кўзлар, бойга қарамас.

Махтумқули, гариб кўнглин бой қилиб,
Қаноат ўлкасин дилга жо қилиб,
Хар ким ўз ёрени янги ой билиб,
Ойин кўзлар, бошқа ойга қарамас.

ЁР КЕРАКДИР

Манман деган мард йигитга
Бир муносиб ёр керакдир.
Араб от, ёвли йигитга
Олмос зулфиқор керакдир.

Йигит улдир – чин устида,
Жонин берса дин устида,
Мард йигитлар эл устида
Номус билан ор керакдир.

Беш кун кўнглин хуш этишга,
Супра ёйиб, нон тўкишга,
Обру ила ном чиқишга,
Қўлларида бор керакдир.

Макка борган бўлар ҳожи,
Лйрилиқ ўлимдан ожиг⁷²,
Мард йигитга – дин қиличи,
Ошиққа дийдор керакдир.

Ортгирди кўк оҳу зоринг,
Олар қўлдан ихтиёринг,
Махтумқули, севар ёринг,
Қора зулфи, тор керакдир.

МОЛ ЯХШИ

Одам бўлиб, одам қадрин билмаган
Одамлардан ўглаб юрган мол яхши.
Сўзлаганда сўз маънисин билмаган
Одамлардан сўзломмаган лол яхши.

Худойим сақласин шаррдан, қахрдан,
Миннатли иш аччиқ бўлар заҳардан,
Эй, ёронлар, бир бозорсиз шаҳардан
Хувиллаб ётган бир қақроқ чўл яхши.

Ҳар кимнинг ўзига Мисрдир жойи,
Ёдидан чиқмайди байрами-тўйи,
Жон соғлигин бўлмас ҳеч тенгу-тойи,
Оқшом ётиб, тонгда шукрин қил яхши.

Бир бевафо ёрга кулиб боққандан,
Ширин жонни ишқ ўтига ёққандан,

⁷² Ожи - аччиқ

Ёт элларда мусофирлик чеккандан,
Урса, сўкса, хўрласа-да эл яхши.

Махтумқули, сўзлагил сен ҳар бобдан,
Бу дунё тугтирмас, чирикдир тубдан,
Охири қовушмас қуруқ, бад тапдан
Кегидан шувиллаб чиққан ел яхши.

ЮРАР БҮЛДИ

Эй, ёронлар, мусулмонлар,
Жабрда юрар бўлдик.
Неча заҳмат чеккан жонлар,
Жафони кўрар бўлдик.

Жаҳон кенгдир, маломат қон,
Уртада куйди ширин жон,
Устимизда раҳмсиз хон,
Белга охир урар бўлдик.

Озибди кўкланг хонлари,
Кўп кўрар бизга ҳолларни,
Қўймай олди бор молларни,
Кўзни тикиб турар бўлдик.

Махтумқули, аяма жон,
Офат келгай қўша ҳар он,
Ҳаддан ошди бу золим хон,
Охири тўр қураб бўлдик.

БҮЛАРСАН

Баланд тоғлар, баландликка инолма,
Ўдозда сув бўлган зер⁷³дек бўларсан.
Теран дарё, ҳайбатинга қувонма,
Вақтинг етса, қуриб ердек бўларсан.

Тоғларнинг арслони, бобур-фаланги,
Бир куни тенг бўлар фил-пашша жанги,
Мажмагул-Баҳрайн, Нилнинг наҳанги,
Ўшига урилган хардек бўларсан.

Қиёматдан бир сўз дедим боёқда⁷⁴,
Қаров бор ўринсиз теккан таёқда,
Золимлар хор бўлар, қолар оёқда⁷⁵,
Ғариб, сен йиғлама, шердек бўларсан.

Яхши бедов минган, хуб маҳбуб қучган,
Бирга ола билмас боқийга қўчган,
Ул номард кишиким имонсиз кечган,
Имон билан борсанг, нордек бўларсан.

Яхшилар ёнида юргил сен ўзинг,
Дур бўлсин доимо сўзлаган сўзинг,
Олимлар-ла бўлсанг, очилар кўзинг,
Жоҳиллар-ла бўлсанг, кўрдек бўларсан.

Луқмон каби дардлар дармонин қилсанг,
Сулаймондек девни фармонга солсанг,

⁷³ Паст

⁷⁴ Боёқда – тепада, юқорида

⁷⁵ Оёқда – оёқ остида демокчи

Искандардек ернинг юзини олсанг,
Ер-ла яксон бўлиб, ердек бўларсан.

Махтумқули, қараб сўзла тапшингни,
Жойин билиб сарф эт нону-ошингни,
Комил топсанг, йўлида қўй бошингни,
Эр изидан юрсанг, эрдек бўларсан!

ОХИРЗАМОНА

Кўнглим айтар, дўстлар, айлайин баён,
Билмайман, яқинми охирзамона.
Дунё деб шарият бўлганда пайхон,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Муллалар илмига қилмади амал,
Шарият ишини айламай жадал,
Феълимиз бузилиб, кўпайди касал,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Муфгилар мол олиб, ривоят берар,
Нохак пулни олар, ҳакни куйдирар,
Феъллари бузилиб, фасод кўпаяр,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Раис бўлган тобелардан пул олар,
Бермаса бўйнига қил арқон солар,
Гуноҳлар кўпаяр, шарият қолар,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Эшонлари қазо айлар намозин,
Ғафлатда ўтказар қиш билан ёзин,
Ёлгон сўзлаб, элдан олар ниёзин,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Суфилар нафс учун малла тўн кийиб,
Шубҳали таомни ҳалол деб ейиб,
Шайтон феъли бирла каромат дейиб,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Шайх бўлганлар назр узра чўқишиб,
Бир пул учун зану фарзанд сўқишиб,
Валий эшигида ҳақин бўлишиб,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Хўжалар фахр этар асл зотини,
“Қиём Исомиддин” қўйиб отини,
Фалон кас “хўжа” деб ҳам авлодини,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Қадхудо бўлганлар тўғри сўзламас,
Пора олар, лекин Ҳакни кўзламас,
Ноҳақ туювоҳ бўлар, даъво тузламас,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Бойларда қолмади хайру-саховат,
Дунё деб кезарлар бўлмай фароғат,
Ғариблар бойлардан кўрмас кифоят,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Ўғли хушрўй бўлса бўлар эмин шод,
Гўёки давлати бўлгандек зиёд,

Кун-кундан дунёда кўпайди фасод,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Қиз-жувонда йўқдир ҳаёдан асар,
Йигитлар қиз билан ўйнашиб кезар,
Ёмон иш кўпайди кун-кундан баттар,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Замона ишлари ёмон бўлибди,
Жаҳон ичра фасод ишлар тўлибди,
Феълимиз кетибон, ранглар сўлибди,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Бойлар закот бермай, бўлибли судхўр,
Эл ичра кўпаймиш ҳосид-ҳасадхўр,
Умр ўтиб, ғафлатга бўлибмиз мағрур,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Гуноҳлар кўпайиб, йўқолди савоб,
Қўрқарман, бу жаҳон бўлар деб хароб,
Касб қилиб сотарлар ароғ-у-шароб,
Билмайман, яқинми охирзамона.

Махтумқули, бунча қилмоқ ҳикоят,
Оқилларга шояд бўлғай кифоят,
Дунёнинг ишига йўқдир ниҳоят,
Билмайман, яқинми охирзамона.

БЎЛМАЙДИ

Икки тоғнинг дарахтининг бошини
Туби бир бўлмаса чатиб бўлмайди.
Муаллақнинг оғир-харсанг тошини
Қўл билан кўтариб отиб бўлмайди.

Асли калта бўлмас баланд минора,
Ёмон хотин тушса бир яхши ёра,
Бошин кесиб, қонин тўкиб канора,
Ё ўлдириб, ёки сотиб бўлмайди.

Эл ичида сенинг улгайса отинг,
Сени ёмон кўрмас яқининг-ётинг,
Қўлингда бўлмаса бирон бисотинг,
Меники деб, бошин тутиб бўлмайди.

Фақирлар мол дейди, бойлар зар дейди,
Якка эшакли: "Оғ бер, туя-нор", дейди,
Дунёдан тўймоқ йўқ, "Яна бер" дейди,
Кўнгил мақсадига етиб бўлмайди.

Ҳар ким қўлин очар фоний жаҳонга,
Соғликда жафо бер бу ширин жонга,
Дунёга дил қўйган - қолар зиёнга,
Дунёни ҳаргиз дўст этиб бўлмайди.

Кўр фақирлар: "Кўзим!" дейди кўрмаса,
Оқсоқлар оёқсиз туриб юрмаса,
Ҳар кимнинг истагин Тангри бермаса,
Бориб: "Менга бер!" деб тутиб бўлмайди.

Махтумқули, насиҳатим бўлмаса,
Сендан эмас ҳар ким қулоқ солмаса,
Йигит кўнгли суйганини олмаса,
Тинчланиб, роҳатда ётиб бўлмайди.

ТЎН БЎЛСА

Тан ёғишга куйлак истар яланғоч,
Куйлакли дер: “Вах, устидан тўн бўлса!”
Беиш пулни деб, Ҳақдан тилар қорни оч,
Бешин топса, орзу қилар – ўн бўлса!

Ул йигитки, ичи тўла ҳасрати,
Сафарлик юклашга бўлса давлати,
Ва ёнида бўлса яроғи-оғи,
Яна дерки: муфт, тугамас нон бўлса!

Кўп нон топиб агар бўлса кўнгли шод,
Гўзал қиздан маҳбуб истар ҳам авлод,
Бу давлатни пайдо қилса одамзод,
Кўнгли истар улугъ юртга хон бўлса!

Ҳам хон бўлса, ҳам дунёси той бўлса,
Ҳам ўлмаса, ҳам асбоби шай бўлса,
Ҳам бермаса, ҳам беҳисоб бой бўлса,
Яхши номи ҳам дунёда донг бўлса!

Махтумқули, кўриб душман таънасин,
Мард улдир, шод тутса ғамдан сийнасин,
Ер юзи тўлдирмас кўзнинг хонасин,
Қорун каби неча газнанг кон бўлса!

ОТ ЁНИДА БИЛИНАР

Эшак ўзин кам тутмайди бедовдан,
Қиймат этсанг, от ёнида билинар.
Бедов дегач, ҳамма бедов тенг бўлмас,
Чин бедовлар майдонида билинар.

Ёшлигингда билмас эдинг, бек эдинг,
Ёмонга ҳеч ўтмас сўзинг, ўгитинг,
Ориф бўлсанг, аслин сўрма йигитнинг,
Алаб, иззат-икромиди билинар.

Бу жаҳонда тўймас кўзинг, сир бўлмас,
Ҳар тулкидан йўлбарс бўлмас, шер бўлмас,
Йигит дегач, ҳамма йигит эр бўлмас,
Мард йигитлар меҳмонида билинар.

Давлат қўнса мард йигитнинг бошига,
Ҳимоятли эли керак қошида,
Йигит ўзин маълум қилар ишида,
Қиличида, забонида билинар.

Махтумқули, ғарибларнинг кўз ёши,
Тоғларни ёндирар, эритар тошни,
Фақирга жабр этмоқ золимнинг иши,
Рўзи маҳшар девонида билинар.

ШОЛ ТОПСА

Эгасига ихлос қилган чин мардон,
Ишак ҳавасини қилмас шол⁷⁶ топса.
Дунё моли, иши учун саргардон
Кўнгил қувонч этар ортиқ мол топса.

Ҳамсафарлар бир-бирига суянар,
Хавfli жойда ётган тез-тез уйғонар,
Қароқчилар карвон кўрса қувонар,
Кема топмаганлар сувда сол топса.

Қари одам тани бўлур бедармон,
Йигитликни эслаб чекади армон,
Эшанин хўржинин безар ногаҳон
Бечора чўпонлар ёқут-лаъл топса.

Жон хавфидан бўлар ақлли ҳайрон,
Кашмир морин кўрса, қочади тайрон,
Шер сиртлонни кўрса, фил-чи – каркидон,
Ёғоч қуртдан қўрқар, қовун хол топса.

Мардан тилак қилган ноумид бўлмас,
Номардга тушган иш маълум, қайрилмас,
Парвона ўт кўрса жон деб айрилмас
Симоб қизил топса, мағас бол топса.

Уй қуради киши тан-ватан учун,
Инсон яшар ўғил-қиз-у зан учун,
Оқ пулни сақларлар қора дам учун,
Хуш кезарлар қизил, яшил, ол топса.

Махтумқули, юз минг кўйлар, кўчалар,
Айтадилар: “Даврон биздан кўчарлар”,
Ҳақ, ноҳақдан давлат топиб нечалар,
Сарф қилишга жойин топмас мол топса.

ИШ БЎЛМАС

Кел, кўнглим, сидқ ила ёлбор Аллоҳга,
Яратгандан ҳеч яширин иш бўлмас.
Ризқ бир миқдор эрур шоҳу гадога,
Қалам бирдир, бунда ёзган беш бўлмас.

Нечалар йўрғалар кеча ётмасдан,
Биров ётар, уйдан жафо тортмасдан,
Тақдири азалдан ҳаргиз ортмасдан,
Юрган орғиқ бўлиб, ётган бўш бўлмас.

Бир мард йиғит ёлғон дунёга келса,
Қурол-яроғ, нону дастурхон бўлса,
Ва боз унда обрў ҳам имон бўлса,
Етмиш, саксон, юздан орғиқ ёш бўлмас.

Кимса бор давлатманд, кимса бор гариб,
Кимса бор хайр этиб, закотин бериб,
Кимлардир умрида бир нон деб юриб,
Ва яна кимларда тушак, ош бўлмас.

Махтумқули, бу кунингга шукр айла,
Аллоҳнинг қудратин кўриб фикр айла,
Ризқ учун ғам ема, Ҳаққа зикр айла,
Азалдан ёзилган сендан тапш бўлмас.

КЕТАР

Куп номардга мол берибсан, дун-дунё,
Кузи кукда, қайғуси йўқ, сайр этар.
Қани ақлинг? Ўтга тушиб ён, дунё!
Не мардлар бор, йўқсилликда хор кетар.

Оз умрингни сурсанг алвон ишратда,
Сўнг ширин жон қолар узун ҳасратда,
Аҳмоқлар бу ерда қолар ғафлатда,
Оқил бўлган ўз ғамини ер кетар.

На тўғри келганга маҳринг индирдинг,
На бир келмаганга совға қўндирдинг,
Ҳеч фарқи йўқ сенда марднинг, номарднинг,
Арслон ўтар, тулки қочар, шер кетар.

Фойда тилаб келган дунё шаҳридан,
Жонин бериб, қуриб қолар қаҳридан,
Дунё мордир, ул илоннинг заҳридан,
Соч тўкилар, қанотидан пар кетар.

Дунё зандир, кўп ўйнашли эри бор,
Бир ўпичда этинг, қонинг сўрадир,
Ўлгандан сўнг шоху гадо барибир,
Бунда ҳар ким олганин қўяр кетар.

Одам ўғли ёлғончининг ёлғонин
Чин санабди эгри боқиб кулганин,
Ғам чекма, эй дунё, ҳар ким олганин –
Қарз молинг, боз қайтариб берар кетар.

Махтумқули, кучли билан талапманг,
Хайрни қўйиб, шарр ишларга улапманг,
Яхши-ёмон сўзим кўпдир кулишманг,
Буким, ҳар ким билганини дер кетар.

ДАЛОЛАТ ЯХШИ

Асло одамзодга аччиқ сўз айтманг,
Фақирга-мискинга далолат яхши.
Бахилга йўлиқманг, очик юз берманг,
Иштин битирмоққа кифоят яхши.

Етимни кўрганда кулар юз бергил,
Қўлдан келса унга таом-гуз бергил,
Бир ғамли кўрганда ширин сўз бергил,
Муҳтожни қўллашга ҳимоят яхши.

Йигит улдир – сўзга айласа амал,
Қўлдан келмас ишга қилмаса жадал,
Аллоҳнинг амрига қилмагил бадал,
Бекка – берим, шохга – адолат яхши.

Ғариблик бир дарддир – одам ўлдирмас,
Ўлдирмаса тирикликда кулдирмас,
Ит ҳам ориклигин қург⁷⁷га билдирмас,
Лабатга, душманга сиёсат яхши.

Махтумқули, шукур, ширин тил берди,
Дарахтлар кўкариб, самар гул берди,

Гуруғли Райҳонга⁷⁸ нечук ёлборди?
“Омондир” деганга диёнат яхши.

ҚИЙЛУ ҚОЛ БҲЛАР

Ҳар кишининг икки бўлса аёли,
Кеча-кундуз эси қийлу қол⁷⁹ бўлар.
Ҳар бирининг бордир юз минг хаёли,
Бир кун келиб, кўрдиги не ҳол бўлар.

Бирин суйиб, бирин айласа почор,
Элга расво бўлиб, ўз айбин очар.
Ақли ҳайрон бўлиб баридан кечар.
Тенг тутмаса ёрин бекамол бўлар.

Гохи булбул каби сайрар тиллари,
Томошадан ҳазар қилар эллари,
Тинмай жанжал билан ўтар кунлари
Эрин кўриб қолса, тилсиз-лол бўлар.

Жаҳли чиқиб келмас бўлса ёнига,
Сўз айтмаса ҳар бирининг шаънига,
Бундай эр қўшилмас одам сонига,
Икки хотин, бир эр – уч “аёл” бўлар.

Маҳтумқули, кимса билмас ботинни,
Уйлапсангиз қараб олинг зотини,
Эгам кўрсатмасин ёмон хотинни,
Одам ўзин билмас хомхаёл бўлар.

АНГЛАМАС

Ноаслга беклик етса бир кунда,
Олар овин, солар қушин англамас.
Ёрлиги юриган мурватсиз беклар,
Фақирларнинг кўзда ёшин англамас.

Доно бошлар тўғри йўлга чин билан,
Оқил йигит сўз бошламас “мен” билан,
Номард улдир – кенгаши айлар зан билан,
Мард йигитлар зан кенгашин англамас.

Марддан тилак этсанг айтар: “Хўп бўлар”,
Бир бахшиш⁸⁰дан етмиш бало даф бўлар,
Муханнас⁸¹ кенгаши уйда кўп бўлар,
Душман кўрса, тутар ишин англамас.

Ҳақ йўлида ҳар ким хайр-эҳсон қилар,
Қиёмат кун бир урнига ўн келар,
Номард душман кўрса ғуссадан ўлар,
Мард йигитлар тўргин, бешин англамас.

Махтумқули бек ёнида тил бошлар,
Қиличи, гайрати бўлган эл бошлар,
Марддан бўлган йигин кўрса йўл бошлар,
Номард ўғли тенгин-тўшин англамас.

⁸⁰ Садака

⁸¹ Гермофрадит

АНГЛАМАС

Ноасла беклик етса бир кунда,
Олар овин, солар қушин англамас.
Ёрлиги юриган мурватсиз беклар,
Фақирларнинг кўзда ёшин англамас.

Доно бошлар тўғри йўлга чин билан,
Оқил йигит сўз бошламас “мен” билан,
Номард улдир – кенгаши айлар зан билан,
Мард йигитлар зан кенгашин англамас.

Марддан гилак этсанг айтар: “Хўн бўлар”,
Бир бахшиш⁸⁰дан етмиш бало даф бўлар,
Муханнас⁸¹ кенгаши уйда кўп бўлар,
Душман кўрса, тутар ишин англамас.

Ҳақ йўлида ҳар ким хайр-эҳсон қилар,
Қиёмат кун бир ўрнига ун келар,
Номард душман кўрса ғуссадан ўлар,
Мард йигитлар тўртин, бешин англамас.

Махтумқули бек ёнида тил бошлар,
Қиличи, ғайрати бўлган эл бошлар,
Марддан бўлган йигин кўрса йўл бошлар,
Номард ўғли тенгин-тўшин англамас.

⁸⁰ Садақа

⁸¹ Гермофрадит

КЎРИНГ

Ҳар йигитнинг аслин билай десангиз,
Маъракада ўтириб-туришин кўринг.
Биров билан ошно бўлай десангиз
Аввал ваъдасида туришин кўринг.

Узоқ йўлга бориб келар бўлсангиз,
Мардлик қиличини чалар бўлсангиз,
Бир бедовни сайлаб олар бўлсангиз,
Сийнасин, сағрисиин керишин кўринг.

Бир пул тушса бир ифлоснинг қўлига,
Кўксин очиб кезар қишнинг елига,
Харидор бўлсангиз қизга, келинга,
Адабин, икромин, ўгиришин кўринг.

Мард йигитнинг от-яроғи шай бўлса,
Етишар ҳар ерда ҳайда-ҳай бўлса,
Ўзи Хотам бўлиб, яна бой бўлса,
Чор тарафдан меҳмон келишин кўринг.

Бир нечани қилдинг моли-бисёри,
Бир нечани қилдинг бир пулнинг зори,
Яхши-ёмон, барча одамнинг бари,
Навбат билан ўтиб боришин кўринг.

Тангри безор эрур закотсиз бойдан,
Зинҳор сиз ҳам қочинг ул келар жойдан,
Мардга ҳар иш тушса кўрар Худойдан,
Номарднинг ҳамроҳдан кўришин кўринг.

Номард юрар мудом ўлимдан қочиб,
Уйига келганда захрини сочиб,
Мард йигит ўлимга сийнасин очиб,
Майдонда зўр саваш қуришин кўринг.

Золимлар унутар зикри Аллоҳни,
Арзон олиб, қиммат сотар ғаллани,
Судхўр ноинсофлар ҳалол тиллони,
Ҳаром фойдасига беришин кўринг.

Шайтон малъун ҳаргиз тоат этгирмас,
Ҳаромдан қайтармас, ҳалол ютгирмас,
Намозга йиқитмас, рўза тутгирмас,
Лаънати шайтоннинг талашин кўринг.

Мард йигитнинг иши суҳбат соз бўлар,
Кўнгли қиш бўлмайин доим ёз бўлар,
Яхшининг кўнглида гина оз бўлар,
Ёмоннинг кунда бир урушин кўринг.

Қадрдон қардошдан узоқ, таш бўлиб,
Қадрсиз ёғ билан қариндош бўлиб,
Махтумқули, носозларга дуч бўлиб,
Хўжанинг, саиднинг юришин кўринг.

ЙИГЛАРМАН

Эй, ёронлар, бу умрим
Утди дебон йигларман.
Кетди ақлим ўрнидан
Чошди дебон йигларман.

Кетган келмас йўлидан,
Қайтмас ёмон феълидан,
Диёнат халқ дилидан
Учди дебон йигларман.

Ҳозир бизнинг замонда,
Ёмон сўзлар забонда,
Зулм ишлар жаҳонда
Жўшди дебон йигларман.

Бу айёмда бадкорлар,
Юз тил билан алдарлар,
Қани неча дилдорлар?
Кечди дебон йигларман.

Неча содда тенг-тўшлар,
Шайтон билигин бошлар,
Юз ўгириб қардошлар
Қочди дебон йигларман.

Кўринг фалакнинг ўйини,
Узар оламнинг бўйини,
Не жононлар ер қўйини
Қучди дебон йигларман.

Махтумқули дер марда:
Дунё банддир, тан парда,
Бир бошим сонсиз дардга
Тушди дебон йиғларман.

БОШЛАДИ

Кумилди дарёлар, йиқилди тоғлар,
Етимлар кўз ёшин тўка бошлади.
Фоҳишадан бўлган ҳаромхўр беклар,
Юртни бир бошидан йиқа бошлади.

Жамоатсиз азон бир қуруқ сасдир,
Неча мулла ўқиган илм абасдир,
Қозиларнинг кори чой билан носдир,
Бир бузуқ нишона тута бошлади.

Эшонлари ҳар эшикда топилар,
Муллаларга йўқ мақтовлар ёғилар,
“Авлиёман” деган лўли сўфилар,
Осмонга қичқириб бўка⁸² бошлади.

Чиқар биёбонга қизи, келини,
Оқ юзига ёпар қора телини⁸³,
Камчинлик айлаюб йиққан пулини,
Безатиб ўзига тақа бошлади.

Дунёда судхўрнинг пул йиғмоқ дарди,
Бойларнинг моллари безакот эрди,

⁸² Бўкмоқ - югурмоқ

⁸³ Тел - соч

Тавба қилинг, кўзим бир ёмон кўрди,
Беғуноҳ, бир-бирин йиқа бошлади.

Махтумқули, бошга боғлаб саллалар,
Оч бўридек йўртиб⁸⁴ неча муллалар,
Ҳалолдан, ҳаромдан йигиб ғаллалар
Не топса ҳалқумга тика бошлади.

ОЙ-КУНИНГИЗ БОТМОҚҚА

Олтмиш ёшли, етмиш ёшли сўфилар,
Оз қолибди ой-қунигиз ботмоққа.
Чўл ичида този кўрмас тулкилар
Тайёр ётган шерга ҳамла этмоққа.

Қарга айтар: “Йўқдир мендек бир шаҳбоз”,
Минг қарга йиғилса, бўлолмас бир боз⁸⁵,
Офтобни қаргаган ул сариқ калпоз⁸⁶
Дам чекади аждаҳони ютмоққа.

Оқсоқ кийик юз тўрсиқни еттирмас,
Шер боласи юз тулкига оттирмас,
Ўлик илон юз калпозга юттирмас,
Ақл керак бу ишларга етмоққа.

Етмиш ёшда ёд этмаслар тавбани,
Хуррам бўлиб ўйнайдилар қаҳбани,
Мункирлар жам бўлиб йиқди Каъбани,
Язид⁸⁷ кетди оғочларин сотмоққа.

йўртиб - йўргалаб

оз - лочин

калпоза - эчкемар

Боқинг бу айёмни, кўринг гардишни,
Фақирга зулм этмак бўлди варзини,
Ҳақ йўлида тўғри юрган дарвешни
Қўймадилар ўз ҳолига ётмоққа.

Юрагим сабрдан, кетди қарордан,
Ёмон ишдир кек сақласа эр - эрдан,
Безорга келибман бундай диёрдан,
Мажбур бўлдим бошим олиб кетмоққа.

Махтумқули айтар, бахтим беваждир,
Насибим, тақдирим, иқболим каждир,
Ниятим Каъбадир, ҳаёлим ҳаждир,
Ихлосим бор ҳаж тавофин этмоққа.

ЭҲСОН ҚАЙСИ БИЛИНМАС

Дардим кўндир диёримдан, давримдан,
Хайр қайси, эҳсон қайси билинмас.
Золимларнинг жафосидан, жабридан,
Ислоҳ қайси, имон қайси билинмас.

Суҳбатида ҳақ каломин сўйлар йўқ,
Мажлисида бир насиҳат айлар йўқ,
Ҳалол қайси, ҳаром қайси сайлар йўқ,
Фойда қайси, зиён қайси билинмас.

Халқда кўролмаслик бор-у, кўрим йўқ,
Бойларида ҳасислик бор, берим йўқ,

⁸⁷ Язид ибн Муовия, Ҳусайнни ибн Алини ўлдиртирган халифа.

Хотин-қизда ҳаё, иффат, шарм йўқ,
Адаб қайси, аркон қайси билинмас.

Кишининг молига кўзин тикарлар,
Таассуф-да дилга кина битарлар,
Бир-бирини ноҳақ ҳалок этарлар,
Мурват қайси, омон қайси билинмас.

Махтумқули, жон меҳмондир, гавда лоп,
Яхшига дўст кўп, ёмон бўлсанг йўқ қардош,
Бу айёмда бош – оёқдир, оёқ – бош,
Яхши қайси, ёмон қайси билинмас.

ҚОЧА БОШЛАДИ

Энди билдим замонанинг озганин,
Ёмонлар яхшидан қоча бошлади.
Қайта бад асслар асилзодадан
Писанд қилмай тўрга ўта бошлади.

Риё бўлди кўнлар қилган намози,
Тангри ҳеч биридан бўлмади рози,
Пайгамбар ўрнида ўтирган қози
Пора учун кўлин оча бошлади.

Шоҳларда қолмади ҳукми адолат,
Бир пул учун муфти берар ривоят,
Бил, бу ишлар – нишонайи қиёмат,
Золимлар бетавба ўта бошлади.

Додхоҳлар турибон, юзин сарғайтиб,
Ким тўрасин топиб, рангин қизартиб,
Золимлар мазлумга сиртин қабартиб,
Қамчисидан қонлар соча бошлади.

Мужтаҳид сўзига амал бўлмади,
Мунофиқлар Яратгани билмади,
Сўфилар пиридан таълим олмади,
Дунё учун диндан кеча бошлади.

Бир пора сўфийлар “сўфийман” деяр,
Сўрамай золимлар таомин еяр,
“Бизни яхши киши десинлар”- деяр,
Ҳар эшикда ҳалқа қура бошлади.

Қарига айланди биз кўрган ёшлар,
Оёққа ўралди биз кўрган бошлар,
Бемаҳал юк боғлаб эмди қардошлар,
Охират азмига кўча бошлади.

Оқил бўлган ғамда юрагин эзиб,
Дардининг дармонин сўроқлаб кезиб,
Замонанинг фасод бўлганин сезиб,
Фанийдан боқийга кўча бошлади.

Не асл бекларнинг навбати ўтди,
Қайта ҳаром-ҳаришларга сўз етди,
Дунёда ким қолиб, муродга етди,
Муҳаббат чироғи ўча бошлади.

Қози бўлган бир жавобда турмади,
Тунда меҳнат тортиб, кигоб кўрмади,

Шариат йўлида тўғри юрмади,
Нафс учун имонсиз ўта бошлади.

Махтумқули айтар, борҳо йўл гани,
Беш кун синаш учун юборди сани,
Сендан бурун ўтган жононлар қани?
Ҳар ким навбатида ўта бошлади.

ДОҒ-У ҲАСРАТДИН НИШОН

Тоғди шуҳрат халқ ичинда бу жаҳолатдин нишон,
Қолди дарвешлар тилинда доғу ҳасратдин нишон,
Қолмади мазлумларга дасту нусратдин нишон,
Сарба-сар тўлди жаҳонга бу бад офатдин нишон,
Тегди олам аҳлига юз минг хижолатдин нишон,
Эр биларлар кимда бўлса ул шароратдин нишон,
Ёдга солмас хайр ишни тошган залолатдин нишон,
На мурувватдан асар бор, на адолатдин нишон,
Шак тугалдир, дўстларим, келди қиёматдин нишон.

Ҳар киши бидъатга ботир, ониким эр билдилар,
Маҳшара мункир бўлиб, йўқ дунёни бор билдилар,
Шарръ ишин бад англабон, ҳуб ишни бад кор билдилар,
Ростларин хоин билиб, хоинларин ёр билдилар,
Томеъга қонеъ дебон, қонеъларни зор билдилар,
Ким шарият аҳли бўлса, ҳажв этиб хор билдилар,
Мункирин муршид билиб, ёлғонни иқдор билдилар,
Гумроҳни “тақво” санаб, тақвони инкор билдилар,
Шак тугалдир, дўстларим, келди қиёматдин нишон.

Хурмат аҳли бўлди ул кимнинг қўлида созидир,
Ким Калом ўқиса халқ ёнида, хар овозидир,
Вирдлари дарвешларнинг хилватда халқ анбозидир,
Ўртада қизу жувон, дерсанки тўйдир, бозидир,
Сакранар қиз-у келин устинга гўё тозидир,
Ҳақ ишпиндан беҳабар халқ ичра баъзи қозидир,
Таъбиси жиндир анинг, ҳаққонки, шайтон ўзидир,
Улки дўзахга тушар, хар ким бу ишга розидир,
Шак тугалдир, дўстларим, келди қиёматдин нишон.

Тапгри, пайгамбар сўзидан беҳабардир бу пирлар,
Фосиқни қози билиб, ноибни султон дерлар,
Ҳар киши аввал келиб кўрсаки, ришват берарлар,
Боғлабон бўхтон ила факр аҳлига тақсирлар,
Салла боғлаб бошига оч бўри сўфий-пирлар,
Айлабон халқ устига кўп хийлаи тазвирлар,
Гар ҳалолу, гар харом топса тиқарлар-сярлар,
Рўзи маҳшар Ҳақ, расулга не жавобин берарлар,
Шак тугалдир, дўстларим, келди қиёматдин нишон..

Эрса кўр, Махтумқули, сўз бирла дардинг хар замон,
Не учун золимга навбат берди бу даври замон,
Онинг чун кўз кўргандан – эшитгандан ўтди тумон,
Айлабон бир-бирига даъвои ботилни ҳамон,
Бир шохилик мол учун таҳқиқ, берар қўлдан имон,
Ўзини эр санаса ким, ортиқ иш этса ёмон,
Бу кўнгил юз шавқ этар ноҳақ учун тўкмокқа қон,
Кучи етса мушукнинг қоплонга ҳеч бермас омон,
Шак тугалдир, дўстларим, келди қиёматдин нишон.

БЎЛМАСА

Мард йигитнинг номи чиқмас
Давлати, моли бўлмаса.
Андишали ип битқармас
Майдонда доли бўлмаса.

Бўлмаса йигит зурёди
Ўлганда тутилмас оти,
Туташмас сийнанинг ўти,
Бошда хаёли бўлмаса.

Олмас қушлар овга чопмас,
Хунарсиз сийратин ёпмас,
Маъракада ўрин топмас
Ақли-камоли бўлмаса.

Қўнмоқ тоза юртда яхши,
Холи тўшак тўрда яхши,
Ул йигитлар тўрда яхши
Боши ғавғоли бўлмаса.

Махтумқули, бўлса бошли,
Уялмас қиличли, опли,
Дузди⁸⁸ зўр, душмани кучли,
Дўсти вафоли бўлмаса.

ТОПИЛМАСА

Тўқ талашлар сабза хилъат⁸⁹ киймоққа,
Яктак гўзал нарса тўн топилмаса.
Оч тиришлар қаттиқ нонни емоққа,
Ишн мушкул эрур ун топилмаса.

Ҳосил умиди бор экин экканга,
Бу ишлар маълумдир меҳнат чекканга,
Оёқяланг боса билмас тиканга
Найласин киярга кўн топилмаса.

Ақлсизлар иш охирин қарамас,
Қовоқ чигитидан тарвуз тўрамас,
Нафис мажлисларга чўпон ярамас,
Найласин айтарга жум⁹⁰ топилмаса.

Йиғитликда ҳар ким ишратда яйрар,
Бошига ё келар, ё келмас кўйлар,
Тишсизлар нон топса чорасин айлар,
Мушкулдир еярга нон топилмаса.

Махтумқули суймас жадални, жангни,
Охират азм эгди кўп дўсти, тенги,
Дунёда не иш бор – бўлмаган сўнги,
Мапаққатдир танда жон топилмаса.

⁸⁹ Яшил кийим

⁹⁰ жумла

БҮЛАР

Муҳаммад уммати молсиз бўлмасин,
Молсиз бўлса, ёру дўстинг ёт бўлар.
Қочар оға-ининг, бўлмас хотиринг,
Қувонар душманинг, дўстинг мот бўлар.

Ғариб оёқяланг, бўйра тўшакдир,
Маъракага борса ўрни ушюқдир⁹¹,
Ғариблар от миниб юрса эшакдир,
Давлатлилар эшак минса от бўлар.

Бир тилак тиласанг муҳиминг битмас,
Дўстинг ихлос билан марҳамат этмас,
Маъракада айтган сўзинг жой тутмас,
Тингламаслар, қурук сўзинг бод бўлар.

Кураш бир обрў, уруш бир қасддир,
Кишини камситган – ўзи ноқасдир,
Бир мўъминга ғийбат этмак абасдир,
Ғийбаткашнинг қозонгани ўт бўлар.

Махтумқули, шукур айла Худога,
Ўлим баробардир шоху гадога,
Бесабр қул тез йўлиқар балога,
Сабрли қул тура-тура шод бўлар.

БЎЛМАСА

Замона шундайдир – кўзга илмаслар,
Хар йигитнинг қўлда бори бўлмаса,
Юз туманлик сўзинг бирга олмаслар
Хар кишининг эътибори бўлмаса.

Тан бир тор қафасдир, жон бир ваҳшийдир,
Тилга келган сўзлар кўнгил нақшидир,
Қайноқ сувли тамуғ андан яхшидир,
Хар ўлканинг бир бозори бўлмаса.

Бекзодалар қолди чўпон қаҳрига,
Тан қачон чидабди илон заҳрига?
Обод шаҳар дўнар Лутнинг шаҳрига,
Хар ўлканинг ҳоким эри бўлмаса.

Дунёда англاردан англамас кўпдир,
Билмас бир балодир, билганлар ҳўпдир,
Ул одам бир тилли ҳайвондек гапдир,
Сўз уқмаса ҳам иқрори бўлмаса.

Йигитга йўқсиллик ёмон балодир,
Сўзини тенг-тўшдан айро солодир,
Ёмон қилиқ дўсту душман қилодир,
Қуриб кетсин эл даркори бўлмаса.

Ҳақ ҳар кимга яхши ёр бермагандир,
Сўзи фигон, ичи тўла армондир,
Юз янаб, беш кун умр кўрмагандир,
Хар кимнинг муносиб ёри бўлмаса.

Махтумқули, Ҳаққа топшир ўзингни,
Ҳар номардга сарғайтирма юзингни,
Ҳар кимсага айтаверма сўзингни,
Нега керак харидори бўлмаса?

ҚИШ БЎЛАР

Эшит насихатим, шудир йигитлар,
Ёмон хотин яхши ёрга қиш бўлар,
Мудом оҳ чекарсан, зехнинг тунд этар,
Кундузги хаёлинг кеча туш бўлар.

Бир юмуш буюрсанг қовогин осар,
Уйма-уй юради, эгагин босар,
Тўрва тўқиш учун қирқ кун иш эшар,
Хуржун бошлар, олти ойлик иш бўлар.

Манглайи бир қарич, бўлсин от юзли,
Товусқуш сиймоли, уятчан кузли,
Мулоқотли, ширин тилли, хуш сўзли
Бундай пари оз йигитга дуч келар.

Бедовда бедов бор, оларлар зарга,
Бедов бордир, туриб бермас эгарга,
Бедовда бедов бор, олинмас харга,
Чин бедов йигитга узок ёш бўлар.

Айтар Махтумқули: сўзим оламдир,
Насихатим улугъ элга илмдир,
Олгир шунқор, лочин овда маълумдир,
Қарга, ҳаққа, чумчук – бари қуш бўлар.

ЯХШИДИР

Одам ўғли бу дунёдан ўтгунча
От билан обрўни олган яхшидир.
Намозишомнинг соясида ётгунча
Бургут панжасида қолган яхшидир.

Бенамоз қўлидан таом ичмангиз,
Исталмаган ерда гуфтор очмангиз,
Номард кўпригидан ҳаргиз кечмангиз,
Ғарк бўлиб дарёда қолган яхшидир.

Отарнинг кўркидир моялар, нарлар,
Элимнинг қуввати мардона эрлар,
Ёлгончи - Тангрининг душмани дерлар,
Аммо ўз ўрнида ёлгон яхшидир.

Махтумқули, деяр сўзим тоғ ошмас,
Номард одам йўлдошига қарашмас,
Мотам бўлган ерда кулмоқ ярашмас,
Тўйнинг мажлисида кулган яхшидир.

СЎЗИ ЎТАР ЖОНИНГ ДАН

Тенгсиз билан тенг айласанг ўзингни,
Дард бўлибон сўзи ўтар жонингдан.
Йирок бўлма қадринг билган қардондан,
Ҳар иш тугсанг ул қувонар ёнингдан.

Жаҳл огида елдирмагин шайтонни,
Нафсга миниб, унутмагин Раҳмонни,
Фарқлай олгин яхши билан ёмонни,
Ҳар бир сўзга тўлиб-тошма қонингдан.

Сабринг бўлса Тангри етар додингга,
Жанжалкашлик лойиқ эмас отингга,
Олма ёмон сўзни ҳаргиз ёдингга,
Тикан бўлиб тешиб чиқар тўнингдан.

Барча бўлган ишлар Ҳақнинг ишидир,
Унга тан бермаган аҳмоқ кишидир,
Бир ёмон сўз жонга илон тишидир,
Сукса захри осон чиқмас танингдан.

Махтумқули, ёлғончидир бу жаҳон,
Мастда ақл бўлмас, кофирда имон,
Ўрни келса чумолидай паст душмон,
Айиради арслондек шаънингдан.

ҚОЛМАС

Ихлос билан бир комилга қўл берган
Етар бир манзилга, етмайин қолмас.
Дарё ичра сузган, чўлларда юрган
Дам ҳисобин тугал этмайин қолмас.

Чунки келдинг бу ёлғончи жаҳонга,
Оёққа қарамай боқдинг осмонга,
Фалак бозорида бир бурда нонга,
Одам ўғли умрин сотмайин қолмас.

Ҳамроҳим йўқ бориб сирим очарга,
Дардим тўхтатарга, ўт ўчирарга,
Дунё бир манзилдир келиб-кетарга,
Бу манзилга келган кетмайин қолмас.

Фалак томошабир... ер сари боқар,
Рдамзот мол учун юрагин ёқар,
Дунё аждаҳоси домига тортар,
Жумла-жондор тухмин ютмайин қолмас.

Махтумқули, бу дунёнинг давлатин
Келган кўрар-чекар ўлим меҳнатин,
Мудом юритарлар ажал шарбатин
Бу шарбатдан ҳеч ким тотмайин қолмас.

БИЗНИ

Бир томчилик сув айлаб аввал атода бизни,
Сурат айлаб жон бердинг сўнгра анода бизни,
Хушвақт айлаб кездирдинг дорулфанода бизни,
Ҳар ишга майил этдинг нафсиҳавода бизни,
Ким биларки найларсан дорулбақода бизни.

Гоҳ дунёгалаб бўлиб югурарман, еларман,
Гоҳ йиғлаб ўз ҳолимга, гоҳ шўх бўлиб куларман,
Мен бир ожиз бандаман, сенга арзим қиларман,
Худоё қилма расво, карамингдан тиларман,
Бу дунёву у дунё қўйма, уятда бизни.

Осий бўлиб юрарсан кўп кула-кула бу дам,
Азоб чекиб ётарсан ернинг остида бир дам.
Йиғларсан ёлғиз колсанг, ким сенга бўлар ҳамдам?
Ер сенга айтар буни: "Эшит, эй, ғофил одам!"
Қўймаслар хуш кезмоққа ёлгон дунёда бизни.

Тутсалар қил кўприқда, турмаса анда дорбон,
Сўралган вақт хайру шарр, ҳисобласа Ҳисобдон,
Муъминга хуш ваъдадир “васақоҳум шаробан”,
Деса ул вақт кофирлар: “Ё, лайтани туробан”,
Ё, раб, ул кун дутф айлаб, отмагин ўтга бизни.

Ҳақнинг йўлида пирсиз муяссар жамол ўлмас,
Жамол истаган ошиқ кўрмайин висол ўлмас,
Ошиқликнинг балосин чекмаган камол ўлмас,
Висолга тўймоқ ўлмас, хижронда малол ўлмас,
Ўртама ишқ ўтига бундан зиёда бизни.

Кел, кўнгил, сабр айлагил, бунчалик ўтга тушма,
Оз билиб, кўп сўзлабон ғам чашмасини ичма,
Бетоб ўлиб тўкарман кўз ёшим чашма-чашма,
Яхши-ёмон ишмининг ҳеч бирига қоришма,
Гуноҳим гузафт айлаб, еткур муродга бизни!

Маҳтумқули, бенаво, бечора андалибе,
Бир парча ғам даврони, бўлмиш анинг насиби,
Йигилса қилмас чора анга даҳр табиби,
Ҳар мажлисда суҳбатда шод айланг биз ғариби,
Эй, ёронлар, ёд этинг хайру дуода бизни.

САНАР

Тоғлар ернинг михидир,
Тепа ўзин тоғ санар.
Майна ўзин “булбул” дер
Чумчуқ ўзин зоғ санар.

Камлик айла – камол бор,
Манлик қилма – завол бор,
Ҳар бошда бир ҳаёл бор.
Қул ўзин бийик⁹² санар.

Кучидан, қувватидан,
Дунёнинг навбатидан,
Ҳар киши иззатидан
Ноасл ўзин бек санар.

Нодондирман, билманам,
Камина бир қул манам,
Сирка айтар: “Бол менам”,
Нафғ ўзини ёғ санар.

Хабар олсанг бировдан,
Ўзин кам тутмас девдан,
Ўз ёнида бедовдан
Эшак ўзин эг⁹³ санар.

Дард чекканлар дард билар,
Номард ўзин мард билар,

⁹² бийик - улуг

⁹³ эг - яхши

Тулки ўзин гург⁹⁴ билар,
Кучук ўзин ит санар.

Махтумқули бир қулдир,
Қуллигига қойилдир,
Аҳмоқ ўзин оқил дер,
Тентак ўзин соғ санар.

⁹⁴ Гург - бўри

МУНДАРИЖА

Ўзбекнинг “туркман шоири”	2
Бир ишга уланди	3
Элдан уялмоқ	4
Учдим, ёронлар	5
Боди сабони кўрсам	6
Қумли чикибдир	7
“Турғил” дедилар	8
Сало бўлдим	12
Бағрим тилганим	13
Кўрдингми?	14
Нимасан?	16
Бу дардни	17
Қонни ёй	18
Ҳар ёнга	19
Ёр бизим сари	20
Қолибман	22
Ўғлим – Озодим	23
Қолмас-ей	26
Ҳолимга менинг	27
Икки ҳилолон	28
Бир кўриб кетса	29
Берма фалакка	30
Найларам	31
Уйлангин	32
Кулохли келди	33
Қон чиқар	34
Сад жон, эй, дўст	35
Тўғриси	36
Бирёна бўлдим эми	36
Дард ўлди	37

Булутга қорди мени	38
Етишдим	39
Бу ишни.....	41
Тўкиб боради.....	42
Йиғлаб ўтар ҳолимга	43
Мубтало қилди.....	44
Кўзламасдан бўларму?.....	45
Отамнинг	46
От истарман	48
Ройгон айлади	49
Бўлдим гирёна.....	50
Оламга белгилidir	52
Шифо бер	53
Шоҳи қаландар	54
Етишди солим	55
Нелар кўринар?	57
Бу не тархис – таваллодир.....	58
Севмишам сени.....	59
Гулга менгзар.....	61
Таш қолди.....	62
Бош бўлманг	63
Зўр бўлар	65
Элни кўзлар	67
Сел билан.....	68
Қадрин на билсин	69
Рафторидир	70
Туман пайдо.....	71
Оти керак.....	73
Топмассан	74
Қиммат яхшидир	75
Кегувчи бўлма	76
Йиқмаган эрдан.....	81

Боши керакдир	82
Майдон учраса	84
Тена надир, туз надир	85
Гул бўлгил	86
Ёмғир ёғдир, Раҳмоним	87
Дўнар	88
Келгай	89
Арши аълоя	91
Човдурхон учун	92
Дедилар	93
Молга карамас	94
Ёр керакдир	95
Мол яхши	96
Юрар бўлди	97
Бўларсан	98
Охирзамона	99
Бўлмайди	102
Тўн бўлса	103
От ёнида билинар	104
Шол топса	105
Иш бўлмас	106
Кетар	107
Далолат яхши	108
Қийлау қол бўлар	109
Англамас	110
Кўринг	111
Йиғларман	113
Бошлади	114
Ой-қунигиз ботмоққа	115
Эхсон қайси билинмас	116
Қоча бошлади	117
Доғ-у ҳасратдин нишон	119

Бўлмаса.....	121
Топилмаса.....	122
Бўлар.....	123
Бўлмаса.....	124
Қиш бўлар.....	125
Яхшидир.....	126
Сўзи ўтар жонингдан.....	126
Қолмас.....	127
Бизни.....	128
Санар.....	130

МАХТУМҚУЛИ

БОДИ САБОНИ КЎРСАМ

ШЕЪРЛАР, ГАЗАЛЛАР, МУХАММАСЛАР

ТУРКМАН ТИЛИДАН МУҲАММАД АЗИМ ТАРЖИМАСИ

МУҲАРРИР:
ТЕХНИК МУҲАРРИР:
МУСАҲҲИҲ:
САҲИФАЛЮВЧИ:

И. СУБҲОНИЙ
Р. ШАРИПОВА
Н. ҚИЛИЧЕВ
А. КАЛАНДАРОВ

Нашриёт лицензияси А-1 № 115 30.09. 2008. Оригинал --
макетдан босилишга рухсат этилди 25.04.2014. Бичими
60x84. Кегли 16 шпонли. «Palatino Linotype» гарн. Офсет босма
усулида босилди. Офсет қоғози. Босма табоғи 8,5. Адади 500.
Буюртма №1078. Бухоро Матбуот ва ахборот бошқармаси
“Бухоро” нашриёти: Бухоро шаҳри, И. Мўминов
кўчаси, 27. Баҳоси келишилган нархда.

“Ёкуб Довуд” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Бухоро шаҳри, Мустакиллик кўчаси, 27-уй

МАХТУМҚУЛИ

БОДИ САБОНИ КЎРСАМ

ШЕЪРЛАР, ҒАЗАЛЛАР, МУХАММАСЛАР

ТУРКМАН ТИЛИДАН МУҲАММАД АЗИМ ТАРЖИМАСИ

МУҲАРРИР:
ТЕХНИК МУҲАРРИР:
МУСАҲҲИХ:
САҲИФЛАНОВЧИ:

И. СУБҲОНИЙ
Р. ШАРИПОВА
Н. КИЛИЧЕВ
А. КАЛАНДАРОВ

Наприйёт лицензияси А-1 № 115 30.09. 2008. Оригинал --
макетдан босилгача рухсат этилди 25.04.2014. Бичими
60x84. Кегли 16 шпони. «Palatino Linotype» гарн. Офсет босма
усулида босилди. Офсет қоғози. Босма табағи 8,5. Адади 500.
Буюртма №1078. Бухоро Матбуот ва ахборот бошқармаси
“Бухоро” наприйёти: Бухоро шаҳри, И. Мўминов
кўчаси, 27. Ўзбекистон Республикаси ҳукумати тарафидан
қўл қўйилган нарҳда.

“Ёкуб Довуд” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Бухоро шаҳри, Мустақиллик кўчаси, 27-уй

SM2 (4)

